

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
LUONNONVARA- JA YMPÄRISTÖALA

OMISTAJANVAIHDOKSIEN HAASTEET MAATILOILLA

TEKIJÄ: Katriina Pöllänen

Koulutusala Luonnonvara- ja ympäristöala	
Koulutusohjelma Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma	
Työn tekijä Katariina Pöllänen	
Työn nimi Omistajanvaihdoksien haasteet maataloilla	
Päiväys	15.4.2019
Sivumäärä/Liitteet	34/3
Ohjaaja(t) Seppo Mönkkönen ja Heli Wahlroos	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Kohti Tulevaa II -hanke, Anne-Mari Heikkinen	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Maatilojen määrä on vähentynyt viimeisten vuosien aikana tasaisesti ja omistajanvaihdoksia tehdään aikaisempaa vähemmän. Tilojen määrä on ollut vuosittain laskussa, ja vähenemisen lisäksi viljelijöiden keski-ikä on noussut aikaisempaa korkeammaksi. Jatkaa ei välttämättä löydy yhtä helposti perhepiiristä kuin aikaisemmin, joten tilallisten on mietittävä muita vaihtoehtoja tilan toiminnan jatkumisen mahdollistamiseksi.</p> <p>Tavoitteena työssä oli selvittää, miksi omistajanvaihdoksia ei tehdä ja kuinka asiantuntijat ovat viljelijöitä neuvoneet etenemään kyseessä olevassa tilanteessa. Myös asiantuntijoiden avun tarve omistajanvaihdosprosessien tukemiseen haluttiin selvittää. Opinnäytetyö keskittyi pääasiassa Pohjois-Savon alueeseen. Toimeksiantajana oli Kohti Tulevaa II -hanke, josta yhteyshenkilönä toimi Anne-Mari Heikkinen.</p> <p>Omistajanvaihdoksella tarkoitetaan työssä tilannetta, jossa maatilalla ei ole jatkajaa omasta perhepiiristä. Omistajanvaihdos tehdään yleensä silloin, kun sukupolvenvaihdos ei ole mahdollinen. Maatilan elinkeinotoiminta ei välttämättä jatku omistajanvaihdoksen yhteydessä. Vaihtoehtoja prosessin toteuttamiselle ovat esimerkiksi tilan myyminen, vuokraaminen tai yhtiöittäminen. Työssä esiteltiin muutamia vaihtoehtoja sukupolvenvaihdokselle.</p> <p>Sukupolvenvaihdos tehdään perhepiiriin kuuluvan henkilön kanssa. Maatilan elinkeinotoiminta jatkuu, mutta se voi muuttaa muotoaan. Sukupolvenvaihdos on perinteinen tapa luopua tilasta ja siirtää tilan omistajuus sukupolvelta toiselle. Sukupolvenvaihdos on useita vuosia kestävä prosessi. Työssä esiteltiin työvälineitä, jotka helpottavat jatkajia toiminnan aloittamisessa ja tukevat luopujia luopumisen hetkellä.</p> <p>Opinnäytetyötä varten toteutettiin kaksi erilaista tutkimusta. Ensimmäiseksi toteutettiin kyselytutkimus Pohjois-Savon alueen viljelijöille, jotka olivat täyttäneet 63 vuotta. Viljelijöiltä haluttiin selvittää heidän tulevaisuuden suunnitelmiaan omistajanvaihdoksesta. Tuloksista selvisi epävarmuus maatilan tulevaisuudesta ja jatkajasta.</p> <p>Toinen tutkimus toteutettiin asiantuntijahaastatteluina. Tilaisuuksia järjestettiin kaksi. Tutkimuksessa selvisi, että tunnetekijät vaikuttavat omistajanvaihdosprosesseihin hyvin paljon talous- ja rahoitustekijöiden lisäksi. Asiantuntijat tarvitsevat verkostoitumista ja lisää kouluttautumista omistajanvaihdoksista työskentelynsä tueksi.</p>	
Avainsanat omistajanvaihdos, maatalous, maatala	

Field of Study Natural Resources and the Environment			
Degree Programme Degree Program in Agriculture and Rural Development			
Author Katariina Pöllänen			
Title of Thesis Challenges of ownership transfers on farms			
Date	15.4.2019	Pages/Appendices	34/3
Supervisor(s) Seppo Mönkkönen and Heli Wahlroos			
Client Organisation /Partners Towards Future II -project			
<p>Abstract</p> <p>The number of farms has been steadily decreasing over the last few years and fewer ownership transfers are being made. The number of farms has been falling every year, and in addition to the decline, the average age of farmers has risen. The successor may not be as easy to find in the family as in the past, so the owners need to consider other alternatives to allow the farm to continue.</p> <p>The aim of the work was to find out why there are no transfers of ownerships and how the experts have advised farmers to proceed in the situation. The need for expert assistance to support the ownership transfer processes was also sought. The thesis mainly focused on the Northern Savo region. The contractor was the Towards Future II project, where Anne-Mari Heikkinen was the contact person.</p> <p>Transfer of ownership is in this work a situation where the farm does not have a successor in the own family. The transfer of ownership is usually done when a farm succession is not possible. The economic activity of the farm may not continue in connection with the transfer of ownership. The options for implementing the process include, for example, selling, renting, or incorporating the farm. Some alternatives for farm succession were presented in the thesis.</p> <p>The farm succession is done with a family member. The farm business continues, but it can change in shape. The farm succession is a traditional way of giving the farm and transferring the ownership from one generation to the following generation. The farm succession is a multi-year process. The work introduced tools that make it easier for successors to get started and support the donors at the time of giving up.</p> <p>Two different studies were carried out for the thesis. First, a survey was conducted for farmers who had reached the age of 63 years in the North Savo region. The survey wanted to find out the farmers' future plans for the transfer of the ownership. The results revealed uncertainty about the future of the farm and the continuation of the farm.</p> <p>The second study was conducted as expert interviews. Two events were organised. The study found out that emotional factors have a great impact on the owner-change processes in addition to economic and financial factors. Experts need networking and more training on the ownership transfer to support their work.</p>			
Keywords transfer of ownership, agriculture, farm			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	MAATALOUDEN RAKENEMUUTOS JA OMISTAJANVAIHDOS.....	6
2.1	Maatilan elinkeinotoiminnan jatkuminen	7
2.2	Vaihtoehdot elinkeinotoiminnan jatkumiselle.....	8
2.2.1	Myyminen.....	8
2.2.2	Vuokraaminen.....	9
2.2.3	Maatilan yhtiöittäminen	10
3	OMISTAJANVAIHDOKSEN TOIMENPITEET	12
3.1	Jatkajaa koskevat toimenpiteet.....	12
3.1.1	Nuoren viljelijän aloitustuki	12
3.1.2	Korkotukilaina	13
3.1.3	Varainsiirtoverohuojennus	13
3.1.4	Perintö- ja lahjaverohuojennus.....	13
3.2	Luopujaa koskevat toimenpiteet.....	14
3.2.1	Luopumistuki	15
3.2.2	Työeläkkeet	15
3.2.3	Luovutusvoittoverotus	17
4	AINEISTO JA MENETELMÄT.....	18
4.1	Kyselytutkimus 63 vuotta täyttäneille viljelijöille	18
4.1.1	Tutkimuksen toteutus.....	18
4.1.2	Tulokset	19
4.1.3	Johtopäätökset	22
4.2	Asiantuntijahaastattelut.....	23
4.2.1	Tutkimuksen toteutus.....	23
4.2.2	Tulokset	24
4.2.3	Johtopäätökset	26
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	29
6	PÄÄTÄNTÖ.....	30
	LIITE 1: SAATEKIRJE	34
	LIITE 2: MUISTUTUSVIESTI	35
	LIITE 3: ASiantuntijahaastatteluiden tulokset	36

1 JOHDANTO

Sukupolvenvaihdoksia tehdään Suomessa vuosittain yhä vähemmän, kuin aikaisempina vuosina. Tilakoot kasvavat ja useat pienet tilat tekevät päätöksen tuotannon lopettamisesta. Aikaisemmin tiloille jäi jatkaja perhepiiristä, mutta nykyään jatkajan löytyminen ei ole enää yhtä helppoa. Tästä syystä tilalliset ja asiantuntijat joutuvat miettimään, kuinka maatalous saadaan säilytettyä ja omistajanvaihdokset mahdollistettua.

Päädyin valitsemaani opinnäytetyön aiheeseen, koska minua kiinnosti omistajanvaihdosprosessit ja niiden haasteet. Koen suomalaisen maatalouden säilymisen ja maatilojen jatkumisen tärkeänä, jotta voisimme turvata kotimaisen ruoan saatavuuden. Harvaan asutuilla maaseuduilla olisi tärkeää pitää yllä elinvoimaa, joka onnistuu usein maatilojen kohdalla uusien jatkajien saapumisella tilanpitoon. Opinnäytetyön kannalta oli kiinnostavaa ja tarpeellista löytää syitä, miksi omistajanvaihdokset jäävät osalla tiloista tekemättä. Työntä tehdessä pyrin samaan esille uutta tietoa, josta voisi olla hyötyä omistajanvaihdosten kanssa työskenteleville asiantuntijoille. Tässä työssä lähtökohtana on, että sukupolvenvaihdosta ei tapahdu, jolloin on tarkasteltava muita ratkaisuja ja vaihtoehtoja.

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Kohti Tulevaa II –hanke. Hankkeen kohdealueena toimii Pohjois-Savo. Tehtävänä hankkeella on tiedottaa maaseudun mahdollisuuksista ja omistajanvaihdoksista järjestämällä tilaisuuksia. Toiminnan aikana on myös tukitiedotusta, johon kuuluvat asiantuntijapaamiset, tukitilaisuudet ja tukikalenteri. (Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto, 2018)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää miksi omistajanvaihdoksia ei tehdä ja miten tilanteeseen on päädytty. Asiantuntijoilta selvitettiin mitä asioita tilalliset tuovat esille ja miten he perustelevat omaa tilannettaan. Työssä haluttiin saada selville millaisia ratkaisuja asiantuntijat ovat esittäneet tiloille näissä tapauksissa. Myös asiantuntijoilta selvitettiin millaista apua he tarvitsevat auttaakseen tiloja kyseessäolevissa tilanteissa. Näille tiloille, joilla ei ole jatkajaa tiedossa täytyisi löytää kenoja päästä eteenpäin, että tilat saataisiin mahdollisimman nopeasti takaisin aktiiviviljelyyn. Tavoitteena olikin löytää ratkaisuja, jotka edesauttaisivat omistajanvaihdoksien syntymistä.

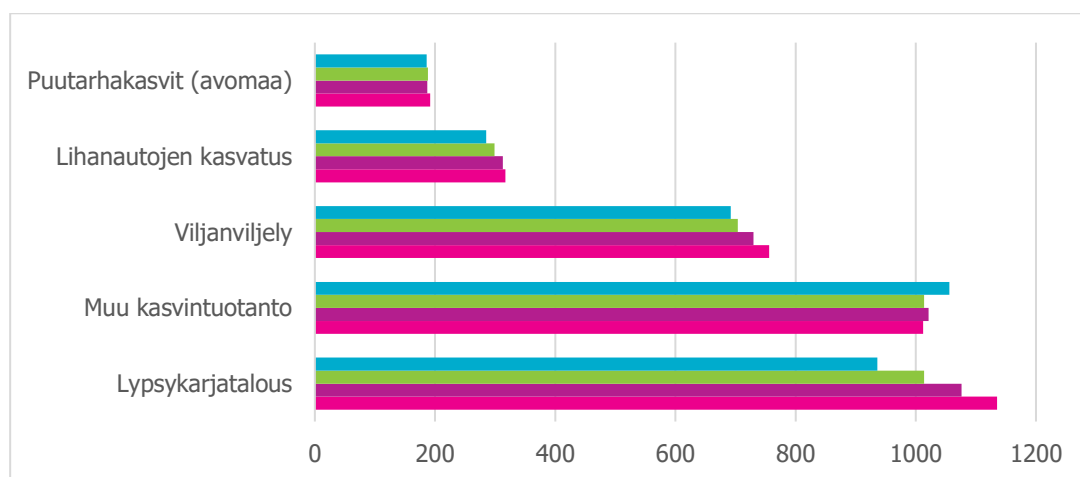
Työn tarkoituksena oli saada kerättyä tutkimusaineistoa, josta saataisiin vastauksia omistajanvaihdosta koskeviin kysymyksiin. Tutkimusaineistoa kerättiin kahdella eri tutkimusmenetelmällä. Aineiston kerääminen aloitettiin kyselytutkimuksella, joka toteutettiin keväällä 2018. Pohjois – Savon alueella olevat viljelijät, jotka ikänsä puolesta voisivat olla luopujia, saivat sähköisen tutkimuslomakkeen vastattavakseen sähköpostitse. Vastaajien määrä jäi kuitenkin varsin vähäiseksi, arvioni mukaan aihe oli erityisen herkkä ja vaikea monelle tilalliselle. Koska kyselytutkimuksen vastaajamäärä jäi vähäiseksi, päätettiin opinnäytetyön myöhemmässä vaiheessa tehdä toinenkin tutkimus. Toinen tutkimus toteutettiin vuoden 2019 alussa asiantuntijahaastatteluina. Tilaisuuksia järjestettiin kaksi Pohjois-Savon alueella, joihin osallistui useita asiantuntijoita. Tulosten avulla oli mahdollista saada lisää tietoa omistajanvaihdosta viivytettäviin tekijöihin, sekä asiantuntijoiden verkostoitua keskenään.

2 MAATALOUDEN RAKENNUMUUTOS JA OMISTAJANVAIHDOS

Suomen maatalous on kokenut paljon rakennemuutoksia vuosikymmenien aikana. Toimintansa lopettavien maatilojen määrä on lisääntynyt varsin nopeasti, ja 2000 -luvun vaihteessa aktiiviviljelyssä oli enää noin 120 000 tilaa. Suomen liityttyä EU -jäseneksi ei tilamäärien kehityksessä ole tapahtunut kasvua. (PTT 2001.) Vuonna 2017 aktiiviviljelyssä oli enää alle 50 500 tilaa. Vuositasolla tämä vastaa noin kolmen prosentin vähennystä tilojen lukumäärässä. Pohjois-Savon alueella aktiivitulojen lukumäärä vuonna 2018 oli alle 3 500. (Luonnonvarakeskus 2017 Yle 2018.)

Pohjois-Savon alueella sijaitsevista kaikista maatiloista 41 % oli vuonna 2018 eläintiloja. Eläintiloista (27 %) harjoitti prosentuaalisesti eniten lypsykarjataloutta, toiseksi suurin osuus oli lihanautojen kasvatuksella (8 %) ja kolmanneksi suurin hevostaloudella (3 %). Peltokasvitiloja kaikista tiloista oli 57 %. Suurin tuotantosuunta oli muu kasvintuotanto, joka sisältää muun muassa heinän ja viherheinän (30 %) viljelyn, toiseksi suurin oli viljanviljely, johon lasketaan myös siemenviljely (20 %). Kolmanneksi suurin osuus oli puutarhakasvien avomaan viljelyssä (5 %). (Heikkinen 2019.)

Maatilojen lukumäärissä on tapahtunut viimeisen neljän vuoden aikana muutoksia. Muutokset tuotantosuunnittain ovat olleet merkittäviä vuosien 2015–2018 välisenä aikana. Kuviossa 1 on kuvattu viisi suurinta tuotantosuuntaa Pohjois-Savon alueella. Muutokset näkyvät lypsykarjatalouden vähenemisenä, mutta sen sijaan muun kasvintuotannon voidaan havaita lisääntyneen. Yhteensä vuonna 2015 Pohjois-Savossa oli tiloja 3767. Vuoteen 2016 määrä laski 3666 ja siitä edelleen vuoteen 2017, joilloin tilojen määrä oli 3 553:een. Tästä voidaan päätellä, että tilojen määrä on ollut tasaisessa laskussa viimeisien vuosien aikana. (Heikkinen 2019)

KUVIO 1. Tilojen lukumäärä tuotantosuunnittain

Viljelijöiden keski-ikä nousee huolestuttavasti. Suomessa viljelijöiden keski-ikä oli 53 vuotta vuonna 2018. Vanhimmat viljelijät ovat perikuntien myötä tilanhoidosta vastaavat viljelijät. Heidän keski-ikänsä vuonna 2018 oli 60 vuotta. Nuorimmat viljelijät löytyvät osakeyhtiönmuotoisilta tiloilta. Heidän keski-ikänsä oli viime vuonna 48 vuotta. Vaikka viljelijän olisi mahdollista jäädä eläkkeelle, suuri

osa heistä näyttäisi jatkajan viljelyä eläkeiästä huolimatta. Tämän vuoksi yli 70 –vuotiaiden viljelijöiden määrä on lisääntynyt huomattavasti (Luonnonvarakeskus, 2019). Tilojen hallussapito yli vanhuuseläkeiän johtaa omistajanvaihdosten siirtymiseen myöhäisemmälle ajankohdalle.

Hallinnan muutoksia Savon alueella tehtiin vuonna 2018 yhteensä 56 kappaletta Ylä-, Luoteis-, ja Sydän-Savon alueella (taulukko 1). Hallinnan muutos kuvaa kokonaismäärää tilanpidon vaihtaneiden osalta. Kaikki hallinnan muutoksen tehneistä eivät saa aloitustukea. Tilastosta voi päätellä, että huomattava osa aloittaneista maatilayrittäjistä ei saa aloitustukea (Heikkinen 2018).

Hallinnan muutokset	Aloitustuki	Ei aloitustukea	Yhteensä
Ylä-Savo	10	7	17
Luoteis-Savo	7	6	13
Sydän-Savo	20	6	26
Yhteensä	37	19	56

TAULUKKO 1. Maatilojen hallinnan muutokset Savon alueella (Heikkinen 2018)

Maatalouden rakennemuutosta on edellisvuosina vienyt osittain eteenpäin myös luopumistukijärjestelmä. Tämä järjestelmä päättyi kuitenkin vuoden 2018 loppuun mennessä, ja kulunut vuosi oli viimeinen vuosi tuen hyödyntämiselle. Luopumistukijärjestelmä tuli voimaan vuonna 1974 ja siitä lähtien se toimi viljelijöille kannustimena sukupolvenvaihdoksiin. Tarkoituksena oli saada uusia jatkajia maatilalle ja samalla helpottaa aktiiviviljelyn jatkumista. Täysin samanlaista ja korvaavaa järjestelmää ei luopumistuella tällä hetkellä ole. (OP Media 2018.)

2.1 Maatilan elinkeinotoiminnan jatkuminen

Tässä opinnäytetyössä sukupolvenvaihdoksella tarkoitetaan sitä, että maatilan elinkeinotoiminta jatkuu. Toiminta voi jatkua joko muuttumattomana tai muuttuneena. Sukupolvenvaihdoksen yhteydessä tilan omistajuus vaihtuu ja jatkaja ottaa tilan haltuunsa. Sukupolvenvaihdoksissa asumisjärjestelyillä on suuri merkitys luopujan ja jatkajan välillä, koska järjestely täytyy olla kaikille osapuolille mieleinen. Yleensä kauppaan tuotantorakennuksien, peltojen ja koneiden sekä laitteiden lisäksi kuuluu myös asuinrakennus. Luopujat muuttavat pois tilalta, jotta jatkajien on mahdollista asua siellä.

Sukupolvenvaihdoksen tekeminen on yksi merkittävimmistä asioista luopujan ja jatkajan työuralla. Tila vaihtaa omistajaa noin 30 vuoden välein, jolloin tilanpitoon siirtyy uusi henkilö. Sukupolvenvaihdos on pitkä prosessi, jonka suunnitteluun ja toteutukseen on hyvä varata riittävästi aikaa. Vaikka prosessin yksi merkittävimmistä tekijöistä on taloudellinen osuus, myös henkinen valmistautuminen sukupolvenvaihdoksen tuomiin muutoksiin on erittäin tärkeää. Siksi on kannattavaa alkaa suunnitella prosessia jo vuosia ennen sen toteutumista. Kun jatkaja on tiedossa, hänen on hyödyllistä antaa olla osa tilanpitoa jo suunnitteluvaiheessa. Myöskään tilan kehittämistä ja valmistelua tulevaa sukupolvenvaihdosta varten ei pidä unohtaa. On tärkeää miettiä yhdessä, kuinka rahoitus järjestetään, mihin investoidaan ja kuinka tuotosta on mahdollista kasvattaa. Prosessiin ei kannata lähteä yksin,

koska ulkopuolista ammattiapua on saatavilla. Tällöin esimerkiksi verotus-, kehittämis-, ja eläkeasiat selviävät vaivattomasti. (PRO-AGRIA s.a.)

Sukupolvenvaihdosprosessi alkaa luopujan päätöksellä luopua tilasta, jolloin tilan toiminta on mahdollista jatkaa. Ennen kuin muuta suunnitellaan, on hyvä ottaa yhteyttä sukupolvenvaihdosneuvojaan. Sen jälkeen voidaan prosessille suunnitella sopiva aikataulu, laskelmat ja varata riittävästi aikaa keskustelulle. Suunnitteluvaiheessa on kuultava jatkajan ja luopujan toiveet, sekä huomioitava ne. Luopujan toimeentulo on turvattava tilanpidon lopettamisen jälkeenkin, ja jatkajalla tulee olla mahdollisuus saada tila toimimaan niin, että toiminta on kannattavaa. Myös asumista koskevat järjestelyt tulee selvittää ja sopia. Jotta aloitustukea voi hakea täytyy tehdä luovutuskirja. Tarvittaessa voidaan tehdä ennakkopäätösten haku koskien rahoitusta, eläkettä, tukia ja verotusta. Loppuvaiheessa prosessia tehdään lopullinen luovutuskirja, jonka jälkeen tila siirtyy jatkajan haltuun. (PRO-AGRIA s.a.)

Omistajanvaihdos tapahtuu silloin, kun sukupolvenvaihdosta ei tehdä. Omistajanvaihdoksen yhteydessä maatalan elinkeinotoiminta ei välttämättä aina kaikissa tapauksissa jatku. Jos sukupolvenvaihdos ei ole mahdollista, täytyy tarkastella muita vaihtoehtoja. Vaihtoehtoina voivat olla tilan myyminen, vuokraaminen ja yhtiöittäminen. Joissakin tapauksissa voi olla yleistä, että asumisjärjestelyt tilalla eivät muutu, vaikka omistajuus tai yrittäjä vaihtuu.

Maatalan omistajanvaihdoksessa yritys tai sen irtaimiston osuus siirtyy jatkajan hallintaan. Omistajanvaihdoksessa yksityisen elinkeinoharjoittajan, henkilöyhtiön tai osakeyhtiön yritystoiminta siirtyy joko omistajan elinaikana tai kuoleman jälkeen toimintaa jatkavalle jatkajalle. Jatkaja on usein sukulainen tai muu ulkopuolinen henkilö. Yrityksessä omistussuhteita muutetaan ja jatkaja valmistautuu ottamaan tilan hallintaansa sekä jatkamaan sen toimintaan. Luopujan taloudellinen toimeentulo täytyy suunnitella ja turvata myös luopumisen jälkeen. Omistajanvaihdosprosessit kestävät usein vuosia ja vaativat pitkäaikaista suunnittelua. (Omistajanvaihdos maatilalla, 9)

2.2 Vaihtoehdot elinkeinotoiminnan jatkumiselle

Tässä opinnäytetyössä lähtökohtana on, että sukupolvenvaihdosta ei tapahdu, koska lähisukulaisista ei löydy tilalle jatkajaa tulevaisuudessa. Tällöin sukupolvenvaihdosta ei ole mahdollista toteuttaa, vaan tilan toiminnalle täytyy löytää jatkaja tilan ulkopuolelta. Silloin joudutaan miettimään muita ratkaisuja, kuin sukupolvelta toiselle siirtyvä tilan pitäminen. Muut vaihtoehdot mahdollistavat kuitenkin tilan toiminnan jatkumisen tulevaisuudessa. Tässä luvussa esitellään erilaisia vaihtoehtoja omistajanvaihdostilanteisiin, kun sukupolvenvaihdos ei ole mahdollinen.

2.2.1 Myyminen

Myyminen on yksi perinteisimpiä tapoja vaihtaa maatalan omistajuutta. Omistajanvaihdos tapahtuu kerralla, jolloin uusi omistaja siirtyy heti kaupan jälkeen hallitsemaan tilaa. Tilakauppojen yhteydessä

on kaksi tapaa myydä tila, joko niin, että kauppaan kuuluu kaikki tilan tuotantorakennukset, pelto-
maat ja asuinrakennukset tai ainoastaan liiketoiminta. Maatilaa myydessä on tärkeää saada luopujat
ja oikeat jatkajat kohtaamaan toisensa.

Myytäessä maatilan liiketoiminta on tärkeää tarkastella myyjän ja ostajan välistä luottamusta. Luot-
tamuksen tulisi olla kunnossa molemmin puolin, jotta kauppa kannattaa tehdä. Ostajan tulee tarkas-
tella ostettavan yrityksen liiketoimintaa ja sen mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Kauppaan ja liiketoi-
mintaan kohdistuvat mahdolliset riskit täytyy myös huomioida ennen lopullista kaupan vahvista-
mista. Ostajan olisi saatava tarkastella tilan tase-, tulos-, ja kassavirtalaskelmia. Myös asiat, joita ei
ole mahdollista nähdä tilinpäätöksestä, tulee käydä läpi. Tällaisia ovat esimerkiksi vuokrasopimukset,
ostokanavat, tuleva strategia ja yrittäjän asema. Jotta heikkouksia ja mahdollisuuksia olisi helpom-
paa kartoittaa, voi selvyyttä saada SWOT -analyysin avulla. (AdvanceTeam 2017.)

2.2.2 Vuokraaminen

Maatilan vuokraaminen ei ole Suomessa vielä kovinkaan yleistä. Myös tilastotietoa kiinnostuneille
näistä tiloista on vain vähän saatavilla. On hyvin yleistä, että tilat vuokraavat peltoja lisämaiksi. Myös
tuotannon lopettaneet viljelijät useimmin vuokraavat kuin myyvät peltonsa. Suomessa oli vuonna
2014 noin 777 000 hehtaaria vuokrattua peltoa. Tämä tarkoittaa sitä, että joka kolmas hehtaari on
vuokrattu viljelykseen tai sopimukseen pohjautuen. Usein omistuspeltojen määrä tiloilla on vähäi-
sempi kuin vuokrattujen. Suomessa lainsäädäntö ei ole niin kehittynyttä ja pitkällä kuin osassa muita
EU -maita, ja kulttuurimme maatilan vuokraamisesta on hyvin erilainen. Tästä johtuen pitkien vuok-
rasopimusten teko on haastavaa. Vuokran määrätymiseen ei osata vielä huomioida luonnonolosuh-
teista johtuvaa tuotosten vaihtuvuutta tai hintariskejä. (Alakangas 2017.)

Jatkajalla on mahdollista saada tukea ja avustusta myös tilan vuokraamisen yhteydessä. Vuokraa-
jalla on oikeus aloitustukeen, jos hänelle on siirtynyt vuokrasopimuksen perusteella hallintaan maati-
lakonaisuus, jolla yrittäjätulon vähimmäismäärä täyttyy. Yrittäjätulon vähimmäismäärästä on mää-
rätty aloitustuen saamisen ehtoissa. Rakennusinvestointeihin on mahdollista saada tukea, jos vuok-
rasopimus on pitkäaikainen. (Alakangas 2017.)

Vuokrauksen etuna on, että jatkajan on mahdollista päästä toiminnassa helposti alkuun. Irtaimiston
hankintaa varten on mahdollista hakea lainaa. Luopujan näkökulmasta voi olla helpottavaa, että ti-
lasta ei tarvitse luopua, mutta toiminta jatkuu edelleen. Vuokraaminen on hyvä vaihtoehto myös
niille, jotka jäävät vanhuus- tai sairaseläkkeelle. (Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto, 19.)

Aina tilan vuokraaminen ei ole erinäisistä syistä mahdollista tai hankaluuksia voi ilmaantua. Ongel-
mana tilan vuokraamisessa onkin lainan saanti. Joskus lainaa ei voida myöntää, koska vakuutena ei
voi käyttää maata. Myös maatilan kunnosta huolehtimiseen ja sen ylläpitämiseen ei välttämättä pa-
nosteta yhtä paljon, kuin omistustilaan, varsinkin vuokrasopimusten ollessa lyhyitä. (Alakangas
2017.) Vuokrauksen yhteydessä tilan omistajuudessa ei tapahdu muutoksia, vaan omistajuus säilyy

edelleen samana. Vuonna 2018 päättynyttä luopumistukea ei ollut mahdollista saada, jos vuokrasi maatilan. (Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto, 19)

2.2.3 Maatilan yhtiöittäminen

Kun maatila yhtiöitetään, muuttuu se osakeyhtiöksi. Yhtiöittäminen nousee omistajanvaihdoksen vaihtoehdoksi usein maatilojen koon kasvaessa suuremmaksi, kuin perinteinen perheviljelmä koko on. Ostopohjaa ei monesti juurikaan ole, ja peltokauppoja on tehty paljon, joista on kertynyt velkaa. Yhtiöittäminen tuo verotussäästöjä, ja verotussyyt ovatkin usein taustalla yhtiöittämisen harkitsemiselle. (Milloin maatila kannattaa yhtiöittää?, 8)

Yhtiöittämisen sopivuus maatilalle on tilakohtaista. Ennen kuin yhtiöittämistä ryhdytään toteuttamaan, tulee huomioida, että tila tuottaa tulosta. Tuloksen tekeminen on erittäin tärkeää yhtiöittämisen kannalta prosessin alussa ja sen jälkeen. Lähtökohtana henkilöä kohti kannattaa pitää 50 000–60 000 euron verotettavat tulot henkilöä kohti vuodessa. Yhtiöittäminen sopii hyvin tilalle, joka on kehittyvä ja aikoo tehdä investointeja tulevaisuudessakin. Tiloille, joilla on paljon velkaa ja mitkä ovat investoineet suuresti yhtiöittäminen voi olla hyvä ratkaisu. Näin usein saadaan pelastettua isot ja muuten hyvät tilat, jolloin toiminta voi nousta uudelleen jaloilleen, ja jatkaa. Vaihtoehtona yhtiöittäminen on sopiva myös sivutoimisille viljelijöille, jotka käyvät palkkatöissä tilan ulkopuolella. Kun osakeyhtiöksi on siirrytty, ei vanhaan voida enää periaatteessa palata, mikä tarkoittaa, että päätös on lopullinen. Siksi yhtiöittämistä kannattaa pohtia sen hyvien ja huonojen puolien kannalta tarkasti ennen lopullista päätöksen tekoa. (Milloin maatila kannattaa yhtiöittää?, 9)

Yhtiöittäminen ja siirtyminen osakeyhtiöksi vaatii tiettyjen vaatimusten toteutumista, jotta yhtiöittäminen on mahdollista. Jotta osakeyhtiön voi perustaa, täytyy maksaa vähintään 2 500 euron osakepääoma rahana. Omaisuutta luovutetaan rahan sijaan, kun maatila yhtiöitetään. Velat siirtyvät muutoksen mukana yhtiöön, jolloin varoista vähennetään velat. Velkojen vähentämisen jälkeen täytyy jäädä ainakin 2500 euroa, koska yhtiölle täytyy muodostua minimiosakepääoma. Kirjanpidon taseessa voivat esiintyä eri arvot. Joskus oma pääoma voi olla tasearvojen mukainen. Silloin täytyy olla varma, että oma pääoma tulee olemaan positiivinen ensimmäisen tilikauden tuloksen jälkeen. Kun yhtiöittämismahdollisuutta suunnitellaan, täytyy tehdä tarkat laskemat, joiden avulla on mahdollista ennustaa oman pääoman kehittymistä ja tuloksentekeyttä. (Milloin maatila kannattaa yhtiöittää?, 12)

Yhtiöittäminen ei ole kuitenkaan aina paras vaihtoehto tilalle. Yhtiöittämistä ei suositella, jos yksityistalouden rahankäytöstä ei ole tietoa tai rahankulutus ei ole hallinnassa. Yksityistalouden suuri velkamäärä nostaa palkkatarvetta eikä ole hyvä lähtötilanne yhtiöittämiselle. Siksi henkilön täytyy hallita rahan käyttönsä ja olla huolellinen. Huolimattomuus ei ole suotavaa yrittäjälle. Vaikka yhtiöittäminen voi parhaimmillaan pelastaa veloissa olevan tilan, se ei pysty pelastamaan todella huonoissa tilanteissa olevia tiloja, joilla tilakoko on riittämätön tai tuotannossa on ongelmia. Myös liian vähäinen tulos on ongelmallista. Yhtiöittäminen ei paranna investointimahdollisuuksia, jos niitä ei ole voitu tehdä maatilaa aikana. Suunnittelun yhteydessä tehtyjen laskelmien tuloksen perusteella koskien

omaa pääomaa, ei yhtiöittäminen ole suositeltavaa, jos tulosta ei saada ensimmäisen tilikauden aikana muutettua positiiviseksi. (Milloin maatila kannattaa yhtiöittää?, 11)

3 OMISTAJANVAIHDOKSEN TOIMENPITEET

Omistajanvaihdosprosessin toteutumisen mahdollisuutta ja käynnistymistä rajoittavat useat tekijät, jotka jatkajan puuttumisen tavoin hankaloittavat aktiiviviljelyn jatkumista. Rahoituksen saaminen avustuksista ja tuista huolimatta voi joskus olla haastavaa. Myös maatalouden tämänhetkinen kannattavuus saa monet mahdolliset jatkajaehdotukset pohtimaan ratkaisun järkevyyttä. Vuonna 2018 maatalouden kannattavuuden arvioitiin heikkenevän entisestään vuoteen 2017 verrattuna. Yrittäjätulon arvioitiin laskevan vuonna 2018 noin 40% ja tilanteen pääteltiin olevan oletettavasti heikoin 2000 –luvulla. Myös kannattavuuskertoimessa näkyi maatalojen vaikea tilanne, koska vuonna 2018 se laski 0,17%, vaikka vuonna 2017 kannattavuuskerroin oli 0,27%. (Luonnonvarakeskus, 2017.)

3.1 Jatkajaa koskevat toimenpiteet

Seuraavissa kappaleissa käsitellään työvälineitä, joiden avulla jatkajan on helppo saada liiketoimintansa alkuun. Niistä on merkittävää apua aloittavalle maatilayrittäjälle. Jatkajan tulee mahdollistaa toimeentulonsa elinkeinotoiminnan aloituksesta lähtien ja pyrkiä kohti toimivaa maatilakokonaisuutta.

3.1.1 Nuoren viljelijän aloitustuki

Nuoren viljelijän aloitustuen tarkoituksena on saada jatkajia maataloilille ja samalla tuoda helpotusta sukupolvenvaihdoksien tekemiseen. Tukea voi saada ensimmäisen kerran tilanpitoa aloitteleva alle 41 -vuotias viljelijä tai yksityisoikeudellinen henkilö, joka aloittaa maatalouden harjoittamisen elinkeinonään. Yhdeltä tai useammalta luonnolliselta henkilöltä täytyy löytyä määrärahyvalta. Tukea voi hakea milloin tahansa. Samalla osana nuoren viljelijän aloitustukea haetaan myös korkotukilainaa, johon on erikseen saatava myöhemmin nostolupa. (Ruokavirasto s.a.)

Nuoren viljelijän aloitustukea ei voi saada, jos hakijalla ei ole osoittaa pätevyyttä alalta. Hakijalta vaaditaan vähintään kolmen vuoden kokemus maatalousalalta tai vastaavasti koulutusta luonnonvara-alalta, joko toisen asteen opintoina tai muuna vastaavanlaisena koulutuksena. Jos tuki myönnetään ennen riittävää koulutustaustaa, jatkajan täytyy hankkia alan ammattipätevyys viimeistään 36 kuukauden kuluttua tuen myönteisestä maksupäätöksestä. (Ruokavirasto s.a.)

Osana nuoren viljelijän aloitustuen hakemista tulee hakijalla olla esittää liiketoimintasuunnitelma, jolla hän pystyy osoittamaan, että harjoitettu maatalous on kannattavaa. Liiketoimintasuunnitelmasta täytyy tulla ilmi tuen hakijan tiedot, tulos- ja taselaskelmat, maksuvalmius-, kannattavuus- ja vakavaraisuuslaskelmat sekä maatalanlähdekohtia koskevat tiedot. Myös suunnitelma maatalan kehittämisestä, selvitys toimenpiteistä, joita täytyy tehdä tavoitteisiin pääsemiseksi ja tiedot koskien maatalan hallintaa täytyy esitellä. (Ruokavirasto s.a.)

Liiketoimintasuunnitelmassa täytyy osoittaa vuotuisen yrittäjätulon olevan pienimmillään 15 000 euroa tai 25 000 euroa viimeistään kolmen vuoden päästä siitä, kun hakija on saanut myönteisen tuki

päätöksen. Jos liiketoimintasuunnitelmassa yrittäjätulo ilmoitetaan olevan vähintään 12 000 euroa, osoittaa se jatkajan toiminnan maatilalla alkaneen. Aloitushetki on kuitenkin se, kun jatkajalla on luovutuskirja tai vuokrasopimus kirjallisena maatilasta. Hänellä täytyy olla myös päävastuu toiminnan harjoittamisesta. (Ruokavirasto s.a.)

Tuen avustusosuutta ei ole tarpeellista hakea maksuun erikseen, koska maaliskuun ja lokakuun viikoina päivinä tuki maksetaan kahtena eränä ilman, että siitä tarvitseisi tehdä erillistä hakemusta. Kun tilanpito on alkanut, tulee ensimmäinen avustuserä maksuun seuraavana avustuksen maksupäivänä. Kun ensimmäisestä maksetusta avustuserästä on kulunut vähintään vuosi, voidaan maksaa toinen avustuserä. Tämä vaatii kuitenkin, että liiketoimintasuunnitelma on toteutunut ilmoitetulla tavalla. (Ruokavirasto s.a.)

3.1.2 Korkotukilaina

Viljelijällä on mahdollista saada korkotukilainaa, jolla hän voi maksaa tilan kauppahintaa. Lainalla voi suorittaa maksun asuinrakennuksesta, maatalouskiinteistöstä, eläimistä, koneista ja kalustosta, metsäkiinteistöistä tai johonkin muuhun metsään kohdistuvasta varallisuudesta. Kauppahinnasta ainoastaan tukioikeudet eivät ole sopivia suoritettaviksi lainalla. Korkotukilainaa on mahdollista saada myös ensimmäisen vuoden maatalouteen kohdistuvan irtaimiston hankkimiseen. Jos tarkoituksena on hankkia kotieläimiä tai koneita vuoden sisällä myönteisestä korkotukilainapäätöksestä, täytyy hankinnoista tehdä selvitykset aloitustukihakemuksen yhteyteen. Kustannuksista on mahdollista saada lainaa enintään 80 %:n osuudelle. (Osuuspankki s.a. 10.)

Valtio ei takaa korkotukilainaa, vaan lainatakaus tulee hoitaa muutoin. Pankin kanssa täytyy sopia lainan takaisinmaksuaika, kokonaiskorko ja vakuudet. Korkotuki lainalle on 3 %. Lainanmaksajalle tulee maksettavakseen vähintään 1 %:n korko. Lainan nostamisesta on määrätty, että sitä voi nostaa yhdessä tai kahdessa erässä. Lainan erämäärästä riippumatta ensimmäinen osuus täytyy olla nostettu vuoden kuluessa lainan myöntämisestä ja toinen 1,5 vuoden jälkeen myönteisestä lainapäätöksestä. Korkotukilainan maksaminen on mahdollista, kun ELY -keskukselle on ilmoitettu tilanpidon aloituksesta ja kaupat tilasta on lopullisesti tehty. Jos viljelijän ammattitaitoa täytyy vielä kartuttaa ja yrittäjätuloa kerryttää, voi lainan maksaminen jatkua normaalisti, mikäli niille on annettu jatkoaikaa. (Osuuspankki s.a. 10.)

3.1.3 Varainsiirtoverohuojennus

Jatkajan täytyy maksaa varainsiirtoveroa. Veron määrä on useimmiten 4 % sovitusta maatalan kauppahinnasta. Irtaimisto ja tukioikeus eivät sisälly kauppahintaan. Vero määräytyy kiinteistön vastikkeellisesta saannista. Tilaan kuuluva kiinteistö on vapaa varainsiirtoverotuksesta, jos jatkaja on alle 40 -vuotias ensiasunnon ostaja. Korkotukilainan saaminen vapauttaa varainsiirtoveron maksulta, vaikka sen vähentäminen tapahtuu korkotuesta. (Osuuspankki s.a. 19.)

3.1.4 Perintö- ja lahjaverohuojennus

Perintöveron huojennuksia annetaan, koska tarkoituksena on vähentää perintöverotusta ja antaa pidempää maksuaikaa silloin, kun se kohdistuu maatilán sukupolvenvaihdokseen. Tällä kannustetaan ja autetaan viljelyn jatkumista. Verovelvollisen täytyy omistaa maatala tai osa maatilasta ja jatkaa tilanpitoa, jotta hänellä olisi oikeus saada huojennusta perintöveroon. Myös sivutoimiselle työlle maatilalla voi saada huojennusta, kunhan töihin tilalla osallistuu. Sen sijaan, jos kaikki pellot vuokraataan, ei oikeutta ole perintöveron huojennukseen. Tällöin tilanpidon katsotaan loppuneen. Vaikka perintöveron huojennus onkin kohdistettu luonnolliseen henkilöön, voidaan se antaa myös oikeushenkilölle, jos tilaa jatkaa muu kuin lähisukulainen. Jokainen verovelvollinen lähettää hakemuksen sukupolvenvaihdosta koskevasta huojennuksesta itse ja toimittaa sen Verohallinnolle. (Minilex s.a.)

Verovelvollisen on niin pyytäessään, mahdollista saada perintöveron maksamiselle lisää aikaa. Perintöveron määrä täytyy kuitenkin olla enemmän, kuin 1700 euroa tilasta tai sen osuudesta. Maksuaikaa voi saada korkeintaan 10 vuotta, ja lainaerää täytyy samansuuruisesti lyhentää joka vuosi vähintään 850 euroa. (Minilex s.a.)

Perintö- ja lahjaverolaissa on säädöksiä koskien mautilojen lahjaveron huojennusta (PerVL 55§). Lahjaverotus tilán kauppahinnassa määräytyy verottajan käypán arvon mukaisesti. Kun kauppakirjassa on vastikkeen määräksi sovittu yli 50% tilán käypástá arvosta, ei lahjaveroa tarvitse maksaa. PerVL 55§ mukaista huojennusta täytyy kuitenkin hakea osana saantokirjaa ja lahjaveroilmoitusta sekä hakijan täytyy sitoutua noudattamaan huojennuksen saamista edellyttävät ehdot. (Osuuspankki s.a. 16.)

Lahjaveron määrä muodostuu vertaamalla hintavaatimustekijöiden vaikutuksia kauppahintatekijöiden summaan. Verotusta määrää lait, joiden vaikutuksia ja mahdollisuuksia tarkastellaan lahjaveron määrässä. Joskus on järkevää hakea ennakkotietoa lahjaveron määrästä verottajalta. Näin toimitaan silloin, kun lahjaveroa mahdollisesti joudutaan maksamaan alhaisen kauppahinnan vuoksi. Suomen säädöskokoelma määrää ennakkoratkaisuista 1042/2012. Ennakkoratkaisun voimassaoloaika on puoli vuotta ja se maksaa 385 euroa. (Osuuspankki s.a. 16.)

Lahjoittamalla tai lahjanluonteisella kaupalla jatkajalle myydystä tilasta täytyy maksaa lahjaveroa. Kauppakirjassa maksettavan vastikkeen ollessa korkeintaan 75% käyvástá arvosta, määritellään kauppa lahjanluonteiseksi. Lahjaveronhuojennusta on mahdollista hakea kuitenkin alhaisimmista vastikesuhteista, jos vastike on yli 50%. Tällöin on mahdollista välttää lahjaveron maksamiselta (1144/05). Jatkajan vastuulle siirtyvät velat, rahasuoritus ja sopimuksesta riippuen myös syytinki lasketaan vastikkeeseen. Edullisimmaksi tai tilakaupassa mahdollisesti käytettäväksi ei vastiketta kuitenkaan voi määrittää. (Osuuspankki s.a. 16.)

3.2 Luopujaa koskevat toimenpiteet

Maatilan omistajanvaihdoksen jälkeen luopujan elämä muuttuu monelta osa-alueelta. Jo luopumista suunniteltaessa on hyvä huomioida luopumisen jälkeinen aika, koska toimeentulo on turvattava elinkeinotoiminnan loputtua. Seuraavissa kappaleissa käsitellään muutamia mahdollisia vaihtoehtoja ja toimenpiteitä, joita luopujan on tarpeellista tarkastella. Osaksi kokonaisuutta on esitelty myös luopumistukijärjestelmä, sen loppumisesta huolimatta, koska opinnäytetyön alussa se oli vielä yksi merkittävimmistä luopujan etuuksista.

3.2.1 Luopumistuki

Luopumistuella on pitkä historia Suomen tukijärjestelmässä, mutta viimeinen nelivuotiskausi on päättynyt vuoden 2018 loppuun mennessä, eikä täysin vastaavanlaista korvaavaa järjestelmää luopumistuella ole. Tuen lakkautuminen koski Suomen tavoin muitakin EU –maita, joissa on ollut vastaavanlaisia järjestelmiä käytössä. Luopumistuen lakkauttaminen tulee aiheuttamaan väistämättä muutoksia tuleviin sukupolvenvaihdoksiin ja voi mahdollisesti johtaa työurien pidentymiseen. Tuen avulla on aiemmin saatu joustavuutta tilakauppojen tekemiseen ja se on ollut monesti ratkaisu tehdä omistajanvaihdos erilaisissa elämäntilanteissa. (Maaseudun tulevaisuus 2017.)

Luopumistuen tarkoituksena sen voimassa oloaikana oli turvata ennen vanhuuseläkeikää sukupolvenvaihdoksen toteuttavien maatalousyrittäjien toimeentulo. Tilasta oli mahdollista luopua jo 59 – tai 60 ikävuoden kohdalla. Huomattavaa on, että molempien maatalousyrittäjien oli mahdollista luopua yhtä aikaa tilasta ja sen toiminnasta. Etuusjärjestelmän turvin sukupolvenvaihdos oli turvallisempaa ja helpompaa toteuttaa, koska luopujien toimeentulo oli turvattu. (Osuuspankki s.a. 34–35.)

Tuen loppumisella voi olla ajallisia vaikutuksia maatilan sukupolvenvaihdokseen. Vuokrapellot ovat olleet sujuvasti jatkajan käytössä, mutta tuen loppumisen seurauksena voi olla epävarmuutta pelto-tilanteen kanssa. Luopumistuella on ollut positiivinen vaikutus sujuviin sukupolvenvaihdoksiin. Tilarakenteelle se on tuonut parannusta, ja maatalous on saanut lisää mahdollisuuksia kehittyä. Erilaisia toimintoja on ollut mahdollista suunnitella, ja uuden sukupolven vaihtuminen tiloilla on voitu monesti toteuttaa luopumistuen avulla. Tämän seurauksena Suomessa on ollut paljon nuoria viljelijöitä, koska innokkaiden jatkajien ei ole tarvinnut odotella luopujien siirtymistä pois tilan töistä mahdollisimman kauaa. Sopivaa hetkeä sukupolvenvaihdokselle voi joutua odottamaan vuosia luopumistuen loppumisen seurauksena. Monesti nuoret tilanpitoa aloittavat jatkajat investoivat uusiin rakennuksiin ja koneisiin, mutta jos tila säilyy luopujien hallussa kauan, voi tilan kunto päästä heikkenemään huomattavasti. Mahdollisesti iäkkäät luopijat eivät useinkaan kehitä enää tilaa. (Maaseudun tulevaisuus 2018.)

3.2.2 Työeläkkeet

Viimeisin eläkeuudistus on tullut voimaan vuonna 2017, joka tarkoittaa, että määräykset työeläkkeistä ovat muuttuneet. Huomattavimmat muutokset tulivat koskemaan vanhuuseläkkeen ikärajoja. Myös karttumiin tuli muutosta. Työuraeläke ja osittainen vanhuuseläke tulivat mukaan uusina eläkeinä uudistuksen myötä. (Elo s.a.)

Eläkeiät nousivat suomalaisten eliniän mukaisesti, joten tämä vaikutti uudistuksen jälkeen vuonna 1995 syntyneisiin ja sitä nuorempiin. Alarajaksi vanhuuseläkkeelle pääsemiseksi asetettiin 65 vuoden ikä. Ikäraja nostetaan siihen asti jokaisesta ikäluokasta enimmillään kolme kuukautta. Näin toimitaan, kunnes saavutetaan alarajaksi vanhuuseläkkeelle pääsemiseksi määrätty 65 vuoden ikä. (Elo s.a.)

Työntekijälle, joka on 17 –vuotias, alkaa karttua eläkettä. Sen sijaan yrittäjän täytyy olla 18 –vuotias, jotta eläke voi alkaa karttua. Tämä tarkoittaa iästä huolimatta 1,5 % karttumaa vuodessa palasta. Uudistuksen seurauksena 53–62 -vuotiaille karttuu vuoden 2025 loppuun asti eläkettä 1,7 %. Jos työntekijä voi kuitenkin jatkaa työssään vielä eläkeiän jälkeen, saa hän suurempaa karttumaa, joka on 0,4 % kuukautta ja karttunutta eläkettä kohti. (Elo s.a.)

Osittainen vanhuuseläke korvaa nykyisin aiemmin voimassa olleen osa-aikaeläkkeen ja on ollut voimassa 1.1.2017 lähtien. Viljelijä voi saada osan osittaisesta vanhuuseläkkeestä 61 vuoden iässä. Ennen alinta vanhuuseläkeikää on mahdollista päästä vanhuuseläkkeelle, kunhan vanhuuseläkeikä on täyttynyt viljelijän ikäluokan mukaisesti. Ainut vaatimus eläkkeen saamiselle on ikä vaatimusten täytyminen. Kuitenkin, jos viljelijä saa jo jotain muuta eläkettä tai etuuksia ovat ne rajoite vanhuuseläkkeen saamiselle. Vanhuuseläkkeen saamista estäviä etuuksia ovat luopumistuki ja työkyvyttömyyseläke. Työttömyyspäiväraha ei estä osittaisen vanhuuseläkkeen saamista. Viljelijän on kuitenkin mahdollista jatkaa työntekoa tai vaihtoehtoisesti lopettaa työntekeminen kokonaan. Määräystä koskien työntekemistä ei vanhuuseläkkeen saamisessa ole. Työnteon tilanteella ei ole missään vaiheessa merkitystä vanhuuseläkkeen saamiselle. Vanhuuseläke mahdollisuutta ei kuitenkaan kannata välttämättä harkita, jos viljelijä saa liikennevahingosta tai tapaturmasta johtuvaa korvausta. Vanhuuseläkettä ei silloin välttämättä jää maksettavaksi, koska päiväraha ja eläke vähennetään vanhuuseläkkeestä. Päiväraha ja eläke tulevat tällaisessa onnettomuustilanteessa tapaturma- ja liikennevakuutuslain mukaisista asetuksista. (Mela 2018, H.Hurskainen s.a.)

MYEL –vakuutus on pakollinen, vaikka vakuutettu olisi osittaisella vanhuuseläkkeellä. Vakuutus jatkuu edelleen vanhuuseläkkeellä. Ainoastaan silloin, kun MYEL –toiminnassa tulee muutoksia vanhuuseläkkeelle jäämisen aikana tai muussa tilanteessa, voivat ne vaikuttaa työntulon tasoon tai mahdollisesti jopa MYEL –vakuutuksen jatkuvuuteen. (Mela 2018.)

Työuraeläke on eläkeuudistuksen tuoma uusi eläkemuoto. Vuonna 2017 toteutuneen eläkeuudistuksen myötä tulivat voimaan työuraeläkettä koskevat säädökset. Eläkettä voidaan myöntää, kun eläkkeen hakija on tehnyt vähintään 38 vuoden kestoisen työuran, joka on ollut kuluttavaa sekä rasitusta aiheuttavaa. Työuraeläkkeen saamiseksi täytyy olla täyttänyt 63 vuotta. Rasittumisen ja kulumisen määräys on laissa eri tekijöin määrätty, joiden perusteella katsotaan työn vaatimusten rasittuneisuudesta ja kulumisesta täytyneen. Viljelijän kohdalla otetaan huomioon työn kokoaikainen kuormittavuus, koska tuotantoeläimet sitovat maatalousyrittäjän työhönsä vuorokauden ympäri.

Jotta työuraeläkettä olisi mahdollista saada tulee hakijan työkyvyn olla jo laskenut. (Mela 2018.) Työuran täytyy eläkkeen hakijalla olla jatkunut yhtäkestoisesti. Ainoastaan lyhyet katkokset eivät ole este saada työuraeläkettä. Hakijan täytyy olla töissä ennen eläkkeen myöntämistä tai hänen työnsä on saanut loppua korkeintaan vuotta aikaisemmin ennen eläkkeen hakemista. (H.Hurskainen s.a.)

Työuraeläkettä voidaan maksaa, kun ansiot ovat alle 737,45 euroa kuukaudessa (Vuoden 2018 tulo- raja). Eläkkeen määrää voidaan verrata työkyvyttömyyseläkkeen määrään. Eläkettä myönnettäessä otetaan huomioon karttunut eläke, mutta ei tulevan ajan osuutta. Säädökset työuraeläkettä koskien ovat tulleet sovellettavaksi vuonna 2018 ja mahdollisuus eläkkeen maksamiselle alkoi 1.2.2018. (Mela 2018.)

3.2.3 Luovutusvoittoverotus

Veronalaiseksi pääomatuloksi katsotaan voitto, joka on saatu luovuttamalla omaisuutta (TVL 45.1 §). Luovutettavan omaisuuden ollessa kiinteää tai irtaimistoa, voi tulla luovutusvoittoa tai -tappiota. Omaisuudet, jotka ovat olleet omistuksessa pitkään kuuluvat luovutusvoittoverotukseen. Siihen lasketaan myös ostetut, vastaan vastiketta hankitut ja vastikkeesta tulleet omaisuudet. Omaisuuden luovutusvoittoja ja myyntivoittoja, jotka ovat toisistaan satunnaisia, erotellaan nykyisen säädännön mukaan. (Verohallinto 2013.)

Luovutusvoittoverotus ei koske kaikkia luovutuksia, vaan tietyt kohteet on määritelty verovapaiksi. Tiettyjen ehtojen täytyttyä sukupolvenvaihdoksissa syntyvät luovutukset ovat verovapaata. Tämä verovapaus koskee myös oman asunnon luovuttamisesta syntyvää voittoa. Tilanteissa, joissa kyseessä on pakkolunastus, on voitto osittain verovapaata. Suuri merkitys on oikeustoimistolla luovutusvoittoverotuksessa, koska se tulkitsee sitä koskevat säädökset. (Verohallinto 2013.)

Maataloudessa arvopapereiden myymisestä tulevat voitot ovat kokonaisuudessaan pääomatuloa. Pääomatuloa kertyy luovutusvoittona, jolloin pääomatuloksi jaettavaan maatalouden yritystuloon siirtyy varat arvopapereiden myynnistä. Jos luovutettavana kohteena on osa maatilaa tai kokonainen tila, tuloverolain määrittämiä säädöksiä sovelletaan luovutusvoiton kohdalla. Jos maatilaa luovutuksen yhteydessä luovutaan myös rakennuksista ja rakennelmista, verotetaan niistä saadut luovutusvoitot pääomatulona. Näin toimitaan myös, kun kyseessä on koko maatila tai osa siitä. Luovutusvoittoa ei kuitenkaan huomioida osana maatalouden tulosta. (Verohallinto 2013.)

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

Opinnäytetyötä varten ja tutkimusaineiston kokoamiseksi toteutettiin kaksi erillistä tutkimusta, joista toinen kohdistui viljelijöihin ja toinen asiantuntijoihin, jotka työskentelevät luopujien kanssa. Viljelijöille suunnatun kyselytutkimuksen jälkeen päätettiin, että tarvitaan toinenkin tutkimus, koska vastauksia saatiin vain vähän. Kyselytutkimus yksistään ei olisi ollut riittävä opinnäytetyöksi, eikä se tarjonnut tarpeeksi vastauksia työn tavoitteelle. Vastaukset olivat kuitenkin tärkeitä työn kannalta ja niiden pohjalta pystyttiin suunnittelemaan kysymyksiä, joihin haluttiin perehtyä myöhemmin asiantuntijoiden kanssa tarkemmin. Kaksi tutkimusta mahdollisti viljelijöiden ja asiantuntijoiden näkökulmien esille tuomisen työssä. Tutkimuksien toteutusajat sijoituivat kahdelle vuodelle.

Tutkimusmenetelmä kyselytutkimuksessa on **kvantitatiivinen** eli määrällinen tutkimus. Tuloksia kuvataan numeroilla ja tilastoilla. Tarkasteltavina ovat erilaiset luokittelut, vertailut, syy- ja seuraussuhteet ja numeerisia tuloksia selittävät ilmiöt. Laskennalliset ja tilastolliset analyysimenetelmät ovat osa menetelmäsuuntausta. (Jyväskylän yliopisto 2015.)

Asiantuntijahaastattelun tutkimusmenetelmä on **kvalitatiivinen** eli laadullinen tutkimus. Kohdetta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti, ja kohteen merkitystä, laatua sekä ominaisuuksia yritetään ymmärtää. Menetelmiä tutkimuksen toteuttamiseen on monia, mutta yhtäläisyytenä menetelmissä on ilmaisuun ja kieleen, kohteen merkitykseen ja tarkoitukseen sekä esiintymisympäristöön ja taustaan kohdistuvat näkökulmat. (Jyväskylän yliopisto 2015.)

4.1 Kyselytutkimus 63 vuotta täyttäneille viljelijöille

Kyselytutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia tulevaisuuden suunnitelmia 63 vuotta täyttäneillä viljelijöillä Pohjois-Savon alueella on. Tutkimuksessa selvitettiin, millaisena he näkevät tulevaisuutensa ja kuuluuko omistajanvaihdos osaksi sitä. Tutkimuskohteena olevilla viljelijöillä olisi ollut mahdollista siirtyä jo vanhuuseläkkeelle ikänsä puolesta, mutta erinäiset tekijät ovat estäneet eläkkeelle jäämisen tai siirtäneet ajankohtaa myöhemmäksi.

4.1.1 Tutkimuksen toteutus

Viljelijöille laadittiin sähköinen tutkimuslomake Webropol 3.0 -ohjelmalla. Vastaajilla oli mahdollisuus vastata kyselyyn anonymisti, ilman vaaraa henkilöllisyyden paljastumisesta. Tutkimuslomake sisälsi 25 kysymystä, jotka olivat monivalintakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä. Kaikille lähetettiin samat kysymykset sisältävä tutkimuslomake.

Ensimmäisenä tutkimuslomakkeella kysyttiin taustatietoja vastaajista niin, että he eivät olleet tunnistettavissa. Taustatiedoissa selvitettiin vastaajien ikä, sukupuoli, tuotantosuunta, kotikunta ja peltopinta-ala. Tämän jälkeen kysymykset koskivat peltojen nykyistä käyttötarkoitusta ja omistajanvaihdoksen tilannetta. Tutkimuslomakkeessa oli kysymyksiä koskien viljelyn jatkumista ja jatkajaa. Tutkimuslomakkeen kysymyksissä huomioitiin myös tunnetekijät, ja siksi kysymykset oli muotoiltu niin,

että niihin sai vastata kokemansa tunteen perusteella. Tällaiset kysymykset koskivat valmiutta luopua tilasta ja työn innostavuutta. Lomakkeelle laitettiin avoimia kysymyksiä vain harkiten. Avoimella kysymyksellä haluttiin tutkimuslomakkeella saada lisää tietoa syistä, miksi viljelijä ei ollut valmis luopumaan tilastaan. Lomake sisälsi kysymyksiä myös tulevaisuudesta viiden vuoden kuluttua, mahdollisesta omistajanvaihdoksen jälkeisestä ajasta ja asiantuntijoiden neuvonnasta. Lopuksi vastaajilla oli mahdollista antaa palautetta kyselystä.

Tutkimuslomake lähetettiin viljelijöille sähköpostilla. Sähköpostiin laadittiin saatekirje (liite 1), jossa kerrottiin tutkimuksesta ja sen osallisuudesta opinnäytetyöhön. Saatteen ja linkin kyselyyn viljelijöille välittivät Sydän-Savon maaseutupalvelut, Ylä-Savon maaseutupalvelut ja Luoteis-Savon maaseutupalvelut. Sähköpostit viljelijöille lähetettiin 10.4.2018 ja muistutusviesti (liite 2) viikkoa myöhemmin, 17.4.2018. Viimeinen mahdollinen päivä vastata kyselyyn ennen linkin sulkeutumista oli 22.4.2018. Sähköposti lähetettiin 185 viljelijälle. Pohjois-Savon alueella oli 63 vuotta täyttäneitä viljelijöitä yhteensä 242 henkilöä, mutta sähköposti ei tavoittanut 57 viljelijää. Syynä oli sähköpostiosoitteen puuttuminen tai ongelmat viestin vastaanottamisessa.

4.1.2 Tulokset

Tuloksissa on esitelty tärkeimpien kysymyksen tulokset. Nämä kysymykset ovat niitä, jotka vaikuttavat omistajanvaihdospäätöksen tekemiseen. Esitellyt tulokset ovat tärkeimpiä työn kokonaisuuden kannalta.

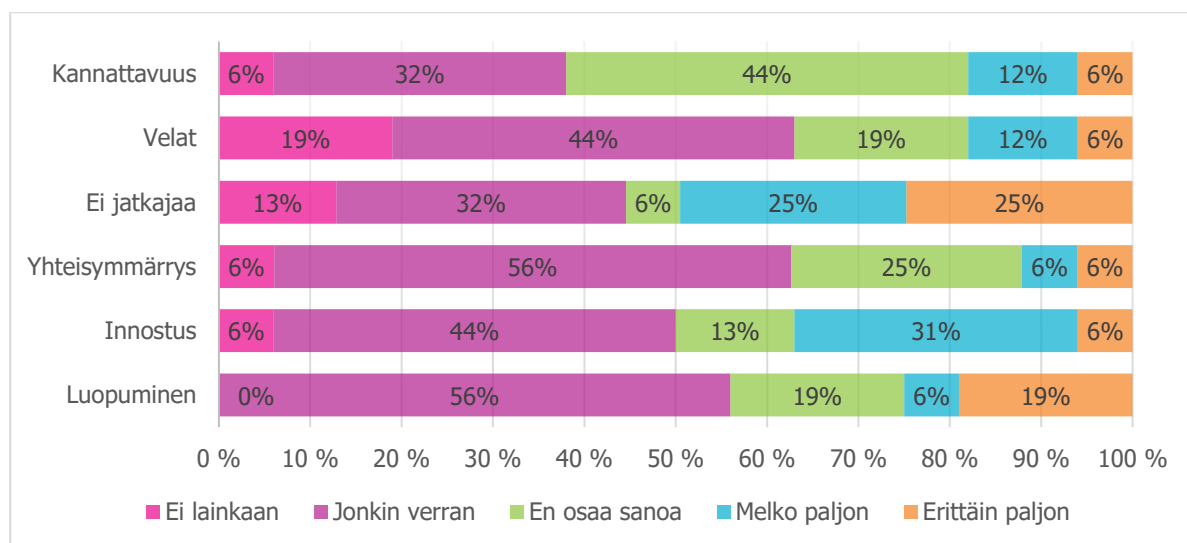
Kyselytutkimukseen vastasi yhteensä 16 viljelijää Pohjois-Savon alueelta. Vastaajien syntymävuodet sijoittuivat vuosien 1949–1955 välille. Vastaajista naisia oli 31 % ja miehiä 69 %. Vastaajista 59 % ilmoitti omistavansa maata 11–30 hehtaaria ja 31 % ilmoitti sen olevan 31–51 hehtaaria. Yksi vastaajista ilmoitti peltojen käyttötarkoituksen olevan sopimusviljely.

Suurimmat viljelijöiden pääasiallisista tuotantosunnista olivat lypsykarjatalous (25 %), viljanviljely (25 %) ja muu kasvituotanto (25 %). Eniten vastaajia oli Iisalimesta (25 %) ja Lapinlahdelta (25 %). Useampi vastaaja oli myös Sonkajärveltä (19 %) ja Kuopiosta (13 %).

Vastaajilta kysyttiin heidän omistajanvaihdostilannetta. Vastaajista enemmistö (38 %) vastasi, että sukupolvenvaihdos tullaan tekemään perheenjäsenen (lapsi tai lapsen lapsi) kanssa lähivuosina. Pellot tulevat myyntiin tai ne vuokrataan 31 %:lla vastaajista. Vastaajista 25 % ilmoitti, että omistajanvaihdosta ei tulla tekemään, vaan tila jää perikunnalle. Myös mahdollisuus tilan myymisestä ulkopuoliselle kävi ilmi. Kukaan vastaajista ei halunnut, että pellot metsitettäisiin.

Seuraavat kysymykset esitettiin väittäminä. Vastaajan oli mahdollisuus valita, kuinka paljon väittämä vaikuttaa. Viljelijöitä pyydettiin vastaamaan väitteisiin tämänhetkisestä tilanteesta tunteen perusteella (kuvio 2). Taloudelliset tekijät, eli kannattavuus ja mahdolliset velat vaikuttivat vähintään jonkin verran usean vastaajan tilanteeseen. Silloin ei ole mahdollisuutta luopua tilasta vielä. Jatkajan puuttuminen oli monen tilan kohdalla epävarmaa, koska vain pieni osa vastasi, että se ei vaikuta

lainkaan. Luopumiseen ei olla vielä valmiita, ja jatkajien kanssa on ristiriitoja, eikä yhteisymmärrystä ole heidän kanssaan syntynyt huomattavan suurella osalla vastaajista.

KUVIO 2. Viljelijöiden tämänhetkinen tunne tilanteestaan

Kannattavuus: "Jatkan viljelyä, koska työ on taloudellisesti kannattavampaa, kuin peltojen antaminen vuokralle."

Velat: "Minun täytyy jatkaa viljelyä, jotta pääsen eroon veloistani."

Ei jatkajaa: "Minulla ei ole tilalle jatkajaa."

Yhteisymmärrys: "Tilan kauppaehdoista ei vielä ole syntynyt yhteisymmärrystä jatkajan kanssa."

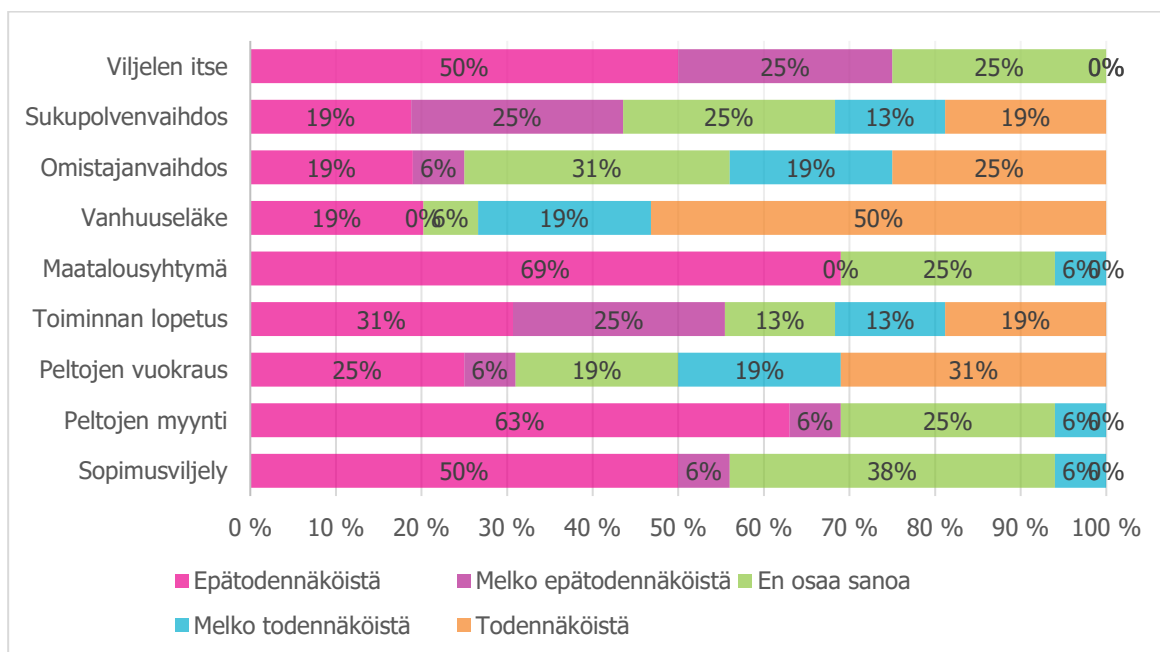
Innostus: "Koen innostusta tekemääni työtä kohtaan."

Luopuminen: "En ole valmis luopumaan tilastani."

Väittämän "En ole valmis luopumaan tilastani" jälkeen vastaajille oli annettu mahdollisuus perustella ja selventää valintaansa sanallisesti. Avoimeen kysymykseen vastauksia tuli määrällisesti 8. Vastauksista voi päätellä, että ajankohta ei ole vielä sopiva omistajanvaihdokselle ja jatkajien kanssa täytyy sovitella. Huomattavaa oli, että vastaajilla oli halu jättää tila perillisten haltuun ja näin antaa heille oikeudet päättää tilan tulevaisuudesta. Tätä selventää myös esille tullut viljelijöiden halu asua tilalla niin kauan, kuin se on terveydellisistä syistä mahdollista.

Viljelijöiltä kysyttiin heidän näkemystään tilan tulevaisuudesta viiden vuoden kuluttua. Kysymykset esitettiin väittäminä. Viljelijät saivat valita parhaiten tunnettaan kuvaavan vaihtoehdon. Tulokset on koottu alle (kuvio 3). Kysymykset on otsikoitu teemoittain ja tarkemmat kysymykset löytyvät kuvion alta.

Kyselyyn vastanneet viljelijät pitivät epätodennäköisimpinä vaihtoehtoina peltojen myymistä, maatalousyhtymän perustamista, sopimusviljelyä ja toiminnan jatkamista olemalla itse viljelijä. Omistajanvaihdoksen tai sukupolvevaihdoksen mahdollisuudessa ei ole eroavaisuutta. Suuri osa vastaajista uskoo olevansa vanhuuseläkkeellä viiden vuoden kuluttua, eikä koe itse jatkavansa viljelyä. Vastauksista selviää, että pellot mieluummin vuokrataan kuin myydään.

KUVIO 3. Viljelijöiden näkemys tilan tulevaisuudesta viiden vuoden kuluttua

Viljelen itse: "Viljelen tilaa itse."

Sukupolvenvaihdos: "Tilalle löytyy jatkaja/ostaja/vuokraaja perhepiiristä."

Omistajanvaihdos: "Tilalle löytyy jatkaja/ostaja/vuokraaja perhepiirin ulkopuolelta."

Vanhuuseläke: "Jätätte osittaiselle vanhuuseläkkeelle."

Maatalousyhtymä: "Tila muutetaan maatalousyhtymäksi, jossa olen itse mukana."

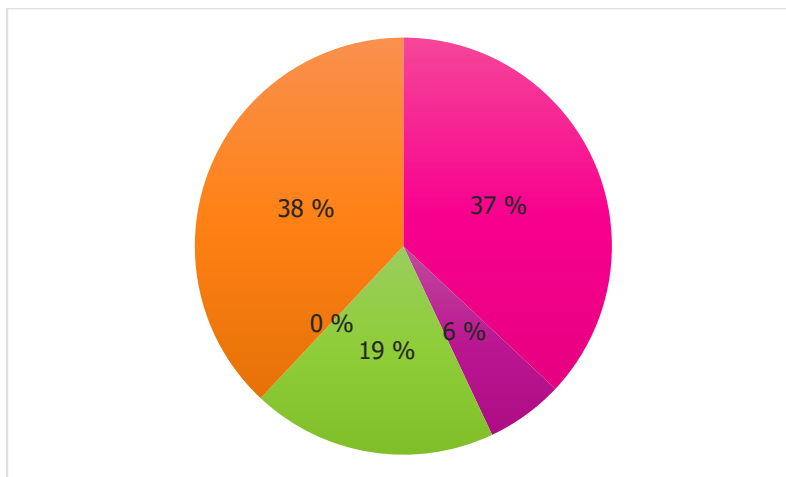
Toiminnan lopetus: "Tila tulee lopettamaan maataloustoimintansa kokonaan."

Peltojen vuokraus: "Ainoastaan pellot vuokrataan tulevaisuudessa."

Peltojen myynti: "Pellot myydään."

Sopimusviljely: Peltojen sopimusviljely."

Tutkimuksessa haluttiin selvittää viljelijöiden näkemystä omistajanvaihdoksen jälkeisestä ajasta. Kuviossa 4 haettiin viljelijän käsitystä tulevasta asumismuodosta. Vastaajista 37 % ilmoitti, että omistajanvaihdosta ei tulla tekemään (A), jatkajan kanssa samassa taloudessa asui 6 % (B) ja eri asunnossa tilalla kokee asuvansa 19 % (C). Kukaan vastaajista ei kokenut, että jatkaja asuisi tilan ulkopuolella (D), ja 38 % vastasi, että tulee muuttamaan tilan ulkopuolelle, jolloin jatkaja jää asumaan tilalle (E).

KUVIO 4. Viljelijöiden asuminen omistajanvaihdostilanteessa

Kyselyn lopuksi vastaajien oli mahdollista antaa vapaata palautetta kyselystä tai mahdollisesti kertoa tuntemuksistaan sanallisesti. Viljelijöistä 7 jätti vapaamuotoisen kommentin. Vastauksissa tuli esille seuraavia asioita:

- maatalouden tilanne
- epävarmuus tulevaisuudesta
- sukupolvenvaihdosprosessin vaiheittaisuus
- halu päättää työhön liittyvistä asioista itse

4.1.3 Johtopäätökset

Kyselytutkimuksen vähäisen vastaajamäärän huomioiden voi olettaa, että aiheena omistajanvaihdos on monelle viljelijälle erittäin herkkä, eikä omistajanvaihdosta haluta nostaa esille tai ajatella. Aiheen ajankohtaisuus ja epävarmuus tulevaisuudesta voivat olla monelle viljelijälle raskas asia. Epävarmuus ja -tietoisuus näkyivät kyselyn tuloksissa. Epävarmuus jatkajasta koskettaa useita tiloja. Vaikka jatkaja olisikin tiedossa, monessa tapauksessa sovittelua jatkajan ja luopujan välillä tarvitaan, jotta on mahdollista päästä molempia miellyttävään ratkaisuun.

Tarkasteltaessa viljelijöiden näkemystä omistajanvaihdostilanteesta voidaan huomata, että sukupolvenvaihdosta perheenjäsenen kanssa pidetään yleisimpänä vaihtoehtoja. Merkittävää on, että suuri osa vastanneista haluaa vuokrata tai myydä peltonsa. Tarkemmissa kysymyksissä vuokraaminen osoittautui myymistä suosittumaksi. Huolestuttavaa on, että merkittävällä osalla vastajien tiloista ei tulla tekemään omistajanvaihdosta vaan tila jätetään perikunnalle. Tällöin tilan tuotantorakennuksien kunto voi heikentyä liikaa, jotta elinkeinotoiminnan jatkaminen myöhemmin olisi mahdollista.

Tuloksista on havaittavissa, että osa viljelijöistä tuntee vielä innostusta työtään kohtaan. Vaikka useat vastaajista eivät usko itse viljelevänsä enää viiden vuoden kuluttua, nousee esille haluttomuus luopua tilasta. Siitä huolimatta moni kokee tilan toiminnan jatkuvan vielä viidenkin vuoden kuluttua. Huomattavaa on, että vaikka tilan toiminnan halutaan jatkuvan, ei itse olla välttämättä valmiita luopumaan tilasta vanhuuseläkkeen lähentyessä.

Vastauksien perusteella useiden tilojen peltoja viljellään vielä viiden vuoden kuluttua. Vuokraus koetaan mielekkäämmäksi vaihtoehdoksi kuin niiden myyminen. Tuloksista voi huomata, että viljelijät eivät ole halukkaita myymään peltojaan. Sen sijaan sopimus viljelyä pidetään huomattavasti epätoiminnaisena vaihtoehtona tai siihen ei osata vielä ottaa kantaa.

Kyselytutkimuksen tuloksien luotettavuuteen vaikutti vastaajien vähäinen määrä. Tuloksista ei voida tehdä suuria johtopäätöksiä, koska vain pieni osa kohderyhmästä vastasi kyselyyn. Tuloksien luotettavuuteen on voinut vaikuttaa vastaajien elämäntilanne tai heidän tunteensa aihetta kohtaan. Aiheen herkkyyks voi aiheuttaa ahdistusta, jos tilanne on epävarma. Ympäristö, esimerkiksi kiire, voi olla syynä saatuihin tuloksiin.

Tutkimuksen tuloksien luotettavuuteen ei vaikuta yksistään vastaajien tilanne, vaan myös tutkimuslomake. Se ovatko vastaajat ymmärtäneet kysymykset oikein vaikuttaa erittäin paljon tuloksien luotettavuuteen. Tutkimuslomakkeen kysymyksillä ei ole ollut tarkoitus johdatella vastaajia mihinkään haluttuun suuntaan.

4.2 Asiantuntijahaastattelut

Asiantuntijahaastattelujen tarkoituksena oli selvittää miksi tiloilla ei tehdä sukupolvenvaihdoksia, ja mitkä tekijät vaikuttavat siihen, ettei prosesseja saada käynnistettyä. Asiantuntijoilta haluttiin saada myös ratkaisuja kyseessä olevien tilanteiden ratkaisemiseksi, jotta tilat vaihtaisivat omistajaa. Koska asiantuntijat työskentelevät tilallisten kanssa, joiden tilalla sukupolvenvaihdosta ei olla vielä tehty, kysyttiin heidänkin avun tarvetta näihin tilanteisiin. Tarkoituksena oli saada tietää mitä apua asiantuntijat tarvitsevat, jotta voivat auttaa tilallisia eteenpäin.

4.2.1 Tutkimuksen toteutus

Asiantuntijahaastattelut toteutettiin alkuvuodesta 2019 kahdessa eri tilaisuudessa. Tilaisuudet olivat osa Kohti Tulevaa II -hanketta, joka järjesti Maatalousyrittäjän uudet mahdollisuudet -asiantuntijatilaisuudet. Ensimmäinen haastattelu tehtiin Kuopiossa 14.1.2019 ja toinen Iisalmessa 22.1.2019. Molempiin tilaisuuksiin osallistui noin 40 asiantuntijaa eri organisaatioista. Haastateltavina olivat eri asiantuntijat Iisalmessa ja Kuopiossa. Tutkimukset toteutettiin *learning cafe* -menetelmällä, jossa haastateltavat jaettiin kolmeen ryhmään, jolloin ryhmiin tuli erilaisia organisaation edustajia sattumanvaraisesti. Haastattelukysymyksiä oli kolme, ja paperit vaihtoivat pöytiä, jolloin jokainen ryhmä ideoi edellisen ryhmän saamia vastauksia. Jokaisessa ryhmässä oli mukana tilaisuuden järjestäjä, joka kirjasi ylös ryhmäläisten esille tuomia vastauksia. Aikaa yhden kysymyksen pohtimiselle ryhmässä oli 15 minuuttia.

Asiantuntijahaastattelun kysymykset, joita tilaisuuksissa tiedusteltiin olivat seuraavanlaiset:

- Miksi tilalla jäädään tilanteeseen? Mitä asioita tilalliset tuovat esille ja miten he perustelevat asian?
- Miten olet neuvonut heitä etenemään asiassa?

- Mitä apua itse asiantuntijana tarvitset?

Haastatteluissa esitettiin kysymyksiin vastasi edustajia useista organisaatioista. Nämä organisaatiot olivat Kiuruveden kaupunki, Iisalmen kaupunki, Kuopion kaupunki, Sydän-Savon maaseutupalvelut, Sydän-Savon lomituspalvelut, Ylä-Savon lomituspalvelut, Maaseutuammattiin Ry, Savo Grow Suonenjoki, Peltotieto Oy, Savonia-ammattikorkeakoulu, Navitas Kehitys Oy, Pro-Agraria, MTK Pohjois-Savo, Maatalousyrittäjien eläkelaitos, Osuuskunta Itämaito, Osuuskunta Maitomaa, Hyvä mieli Ry, Kuopion kriisikeskus, yksityinen psykoterapeutti, Kuopion Seurakunta, perheneuvolakeskus ja Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä.

4.2.2 Tulokset

Asiantuntijahaastatteluiden tulokset on koottu yhteen Iisalmen ja Kuopion tilaisuuksista saaduista tiedoista. Tuloksien luokittelussa on käytetty apuna sisällönanalyysiä, kuitenkin tekemättä tuloksia sen mukaan. Kysymyksiin saatujen tuloksien luokittelu on tehty eniten esille vastauksista tulleiden teemojen mukaisesti. Luokittelu on otettu käyttöön, koska sen avulla voi selkeyttää ja ryhmitellä aineistoja. Luokittelun avulla on mahdollista esitellä tärkeimmät tulokset. Sisällönanalyysiin kuuluu ensimmäisenä aineiston tekstuaalisointi, jonka jälkeen kehitetään luokittelujärjestelmä. Myös luokittelurunko täytyy tehdä. (Seitamaa-Hakkarainen s.a.) Näitä sisällönanalyysin piirteitä on käytetty tuloksien analysoinnissa eniten. Tarkat tulokset ja yhteenvedot molemmista tilaisuuksista löytyvät liitteenä (liite 3).

Kysymys 1. *"Miksi tilalla jäädään tilanteeseen? Mitä asioita tilalliset tuovat esille ja miten he perustelevat asian?"* **Tunnetekijät** ovat yksi vaikuttavimmista asioista omistajanvaihdoksen tullessa ajankohtaiseksi. Epävarmuus tulevaisuudesta, sekä mahdolliset häpeän ja pelon tunteet ovat yleisiä. Koska jatkajaa ei ole, voi syntyä paineita siitä, miten ulkopuoliset asian näkevät ja mitä he siitä ajattelevat. Ympäristö kuormittaa luopujia vastausten perusteella hyvin paljon. Luopijat kokevat paineita ympäristön asenteista ja ovat huolissaan mahdollisesta negatiivisesta julkisuudesta. Jatkajan puuttuminen voidaan kokea häpeänä ja erittäin raskaana asiana.

Tunteiden lisäksi asiantuntijat nostavat esille maatilanhoidon ohjailevat suvun perinteet ja velvollisuudet. Niiden vaikutus on suuri, koska tila on voinut kulkea sukupolvelta toiselle useiden vuosikymmenten ajan. Tällöin tilan toiminnan jatkuvuus on velvollisuuden taakka luopujan harteilla, joilloin luopuminen on myös henkinen kynnyksen, koska jatkajaa ei ole omasta lähipiiristä. Toivetta jatkajan löytymisestä lähipiiristä voidaan elätellä kauan tai toiveita voi olla liikaa.

Syy miksi tilanteeseen jäädään voi olla myös tunne siitä, että muuta ei osata tehdä tai haluta tehdä. Luopumiseen ei olla valmiita tai asioista ei olla saatu keskusteltua. Keskustelun puutetta nousi vastauksissa esille huomattavan usein. Keskustelua ei saada aloitettua tai sen mahdollisuudesta tilalla ollaan epävarmoja. Jatkajasta tai jatkamisesta ei haluta keskustella. Vertaistuki, tukihenkilö tai keskustelukaveri voi puuttua kokonaan.

Omistajanvaihdosprosessin etenemättömyyteen vaikuttaa asumista koskevat asiat. Oma asunto on tilakeskuksessa ja luopujalla on halu säilyttää luomansa koti. Kotona halutaan edelleen asua, eikä karjatalouden välttämättä haluta jatkuvan samassa pihapiirissä.

Talous- ja rahoitustekijät vaikuttavat päätökseen tehdä omistajavaihdos. Omistajanvaihdoksen tekemistä vaikeuttavat hankaluudet ja epäselvyydet, jotka koskevat taloutta ja rahoitusta. Rahoitus ongelmia syntyy tilakaupoissa, jos jatkaja ei saa rahoitusta kauppaan. Myös luopujan talous voi sallia epäedullisen toiminnan tilan suhteen, jos taloustilanne on hyvä ja rahaa on käytettävissä. Tukipolitiikalla voi olla vaikutusta joissakin tapauksissa.

Tilanteeseen, jossa jatkajaa ei ole voidaan päätyä myös luopujan ja jatkajan taloudellisen tilanteen vuoksi. Luopujia huolettaa oman elannon turvaaminen tulevaisuudessa. Tilakoko voi olla riittämätön, jolloin tulevaisuudessa toiminnan jatkaminen ei kannata. Tilojen ostokunto voi olla esteenä toiminnan jatkumiselle, jos rakennusten kunto on kerennyt romahtaa liian huonoksi. Vastauksista kävi ilmi, että tilanteeseen voidaan jäädä, koska asiantuntijat hyväksyvät tilan alarajan.

Rahoitusongelmat tilakaupoissa korostuivat vastauksista. Ulkopuoliselta halutaan suurempaa kaupanhintaa, mitä omalta lapselta vaadittaisiin. Ristiriitoja syntyy vuokraajan tai ostajan kanssa vuokrasta tai kauppahinnasta, jolloin tilanne ei etene.

Pysähtyneisyyden tila, jossa asiat eivät tietyistä syistä etene, on asiantuntijoiden vastauksien mukaan yleistä. Asiat jäävät odottelemaan ”parempia” aikoja, eikä päätöksiä tehdä, jolloin kehitys pysähtyy. Asioita ei välttämättä edes ajatella. Tulevaisuutta koskevia päätöksiä ei kyetä tekemään, jos oma jaksaminen on tiukilla. Suunnitelmallisuuteen ja sen toteuttamiseen ei ole voimavaroja. Myynnistä puuttuu strategia eikä omaisuudesta edes haluta luopua.

Tilanteeseen jäädään myös asiantuntijoiden ja toimijoiden puuttumisen vuoksi. Heitä ei tavata riittävästi. Tietoa eri strategiavaihtoehdoista ei ole, ja yrittäjät elävät päivästä toiseen samalla tavalla. Vuokraaminen tuntuu vaikealle ja tilakauppa ulkopuolisen kanssa hankalalle. Maatilan elinkelpoisuus tilannetta ei ole selvitetty tai se vaatisi uudelleen selvittämistä. Vastauksista käy ilmi, että luopujien ja jatkajien on vaikeaa kohdata toisensa, tai oikeanlaisen jatkajan löytyminen on haasteellista.

Kysymys 2. ”Miten olet heitä neuvonut etenemään asiassa?” **Tunnetekijät** on käytävä läpi, jotta maatilan asiat voivat edetä. Tilallisten on tunnistettava kaikki tilanteeseen liittyvät tunteet. Usein vaikeimmat käsiteltävät tunteet ovat suru, epävarmuus ja häpeä. Asiantuntijat kehottavatkin ottamaan yhteyttä mielekkääseen henkiköön, jonka kanssa on mahdollista käsitellä tunteita ja alkaa edetä asian kanssa. Kommunikointi ja keskustelu on ehdottoman tärkeää, jotta mahdollisuudet asian etenemiselle olisivat hyvät, ja tilallisten tunteen voitaisiin ottaa huomioon koko ajan. Tunteiden läpi käymisen yhteydessä täytyy selvittää yrittäjien oma tahtotila asioiden etenemisestä.

Rohkaisu ja päätöksenteko vievät omistajanvaihdosprosessia eteenpäin. Näitä tarvitsevat tilalliset, jotta asioiden on mahdollista edetä. Keskustellessa on hyvä ottaa puheeksi tulevaisuuden suunnitelmat ja miettiä strategiaa, jonka mukaan edetä. Asiantuntijat kertovat, että tulevaisuuden suunnittelu ja vaihtoehtojen läpikäyminen on tärkeää. Tämä helpottaa päätöksentekoa jatkossa. Jatkajaa on hyvä lähteä etsimään ajoissa, ja tila kannattaa pitää julkisuudessa, jolloin se saa näkyvyyttä. Täytyy myös miettiä, kuinka kohdata mahdollinen jatkaja.

Asiantuntijoihin kannattaa ottaa yhteyttä jo heti prosessin alkuvaiheilta. Näin tukea ja neuvoa on saatavilla koko ajan alusta loppuun saakka. Asiantuntijat voivat antaa neuvontaa uusiin yhteiskunnan palveluihin ja rakenteisiin. Ammatilliset tuovat tuen lisäksi rohkaisua tehdä päätöksiä. Tilalla tulisi tehdä ratkaisuja, jotta eteneminen ei pysähdy. Vaihtoehtoja voi pohtia yhdessä ja asiaan pystyy palaamaan myöhemmin uudelleen, jolloin jää aikaa päätöksen teolle. Prosessin etenemisen tueksi kannattaa tarkastella onnistuneita omistajanvaihdostapauksia, ja hyödyntää mahdollista vertaistukea. Tilallisten kannattaa huomioida, että toimimalla ja tekemällä päätöksiä on mahdollista saada tilan toiminta jatkumaan. Maatilan tilanne ja talous on hyvä kartoittaa, koska se auttaa päätösten teossa. Tilannetta täytyykin miettiä monesta näkökulmasta ottaen huomioon esimerkiksi perinteet, oma toimintakyky ja varmistus työmarkkinoilla pärjäämisestä.

Kysymys 3. "Mitä apua itse asiantuntijana tarvitset?" **Verkostoituminen** on yksi suurimmista tarpeista. Asiantuntijat tarvitsevat tietoa minne luopujia voi ohjata silloin, kun tilalle ei ole jatkajaa tiedossa. Vastauksista tulee ilmi, että asiantuntijat tarvitsevat tiedon keitä asiantuntijaverkostoon kuuluu, ja mitä heidän toimenkuvansa sisältää. Näin olisi mahdollista ohjata luopujia oikeiden henkilöiden luokse. Jotta tämä onnistuisi tarvitsevat he asiantuntijaryhmän ja verkostoa ympärilleen. Verkoston lisäksi tietoa, taitoa ja valmiuksia tarvitaan, jotta asioita voidaan edistää oikeaan suuntaan. Täytyy tietää suunta mihin pyrkiä ja oppia etenemään asioiden kanssa oikeassa järjestyksessä. Asiantuntijat kokevat, että asioita on vaikea ottaa puheeksi ja tarvetta kouluttautumiselle olisi, että puheeksi ottaminen olisi sujuvampaa. Tällöin luopujaa olisi mahdollista tukea, koska luopuja tarvitsee usein rohkaisijaa. Vaikka luopuminen voi olla luopujalle kova paikka, myös asiantuntijat toivovat, että he osaisivat tunnistaa oman jaksamisensa rajat.

Tiedonvälitys osana onnistunutta neuvontaa, korostui vastauksista. Jotta luopujia olisi mahdollista saada rohkaistua eteenpäin, tarvitsevat asiantuntijat onnistuneita tarinoita omistajanvaihdoksista käyttöönsä. Luopujista ja heidän persoonallisuuksistaan haluttaisiin lisää tietoa, jotta on mahdollista tuntea asiakas mahdollisimman hyvin. Luopujille ja jatkajille pitäisi olla yhteinen kohtaamispaikka, koska sellaista ei ole. Samalla myös tiedonvälitys siitä, mistä luopuvat tilat löytyvät olisi ehdottoman tärkeää, jotta jatkajia voitaisiin ohjata luopujien luokse. Vastauksien perusteella esimerkiksi luonnonvara-alan oppilaitokset voisivat osallistua osaksi markkinointia. Näin maatiloja, joissa omistajanvaihdos on ajankohtainen, saataisiin tuotua mahdollisten jatkajien tietouteen.

Asiantuntijahaastatteluista saatujen vastausten perusteella eniten esille nousevat tunnetekijät. Niiden vaikutus asioiden etenemiselle on merkittävä. Tunteiden huomioimisen voi päätellä olevan tärkeää, jotta asioiden on mahdollista edetä ja luopujien tarpeet tunteiden käsittelyssä on otettu vakavasti. Tunteet ovat useimmin negatiivisia tai ahdistusta tuovia ja siksi niistä täytyy saada keskustella mielekkään henkilön kanssa. Samalla tilalliset tarvitsevat rohkaisijaa, joka kannustaa heitä eteenpäin tekemättä kuitenkaan päätöksiä heidän puolestaan. Asiantuntijoiden tuen lisäksi tarvitsevat luopujat vertaistukea tai keskustelukaveria, joiden kanssa jakaa ajatuksiaan.

Maatilan tilanne ei saisi kuitenkaan jäädä epävarmaksi kovin pitkäksi aikaa. Tällöin on hyvin mahdollista, että kehitys ja omistajanvaihdosprosessin eteneminen tilalla pysähtyy. Tämä ei ole hyvä vaihtoehto, koska se voi olla rahallisesti kallista luopujille ja heikentää tilan toiminnan jatkumisen mahdollisuuksia. Jos kehitys pysähtyy, eikä tuotantorakennuksiin investoida pitkiin aikoihin, voi toiminnan jatkuminen olla haastavaa tai jopa mahdotonta. Siksi luopujilla olisi tärkeää olla strategia, jonka mukaan edetä ja tehdä päätöksiä tasaisin väliajoin. Näin on helpompaa mahdollistaa sujuva omistajanvaihdos ja tilan toiminnan jatkuminen.

Asiantuntijat tarvitsevat haastatteluiden tulosten perusteella luopujien tavoin tukea. He kaipaavat verkostoitumista ja asiantuntijaryhmää ympärilleen, jolloin olisi helpompaa tietää keneen ottaa yhteyttä tietyissä omistajanvaihdosprosessin vaiheissa. Tämä nopeuttaisi tiedon siirtymistä ja oikeisiin henkilöihin olisi sujuvampaa ottaa yhteyttä. Verkostoituminen vaikuttaa positiivisesti tilojen omistajanvaihdosprosessien etenemiseen, kun oikeita henkilöitä tilanteen edistämiseen löytyy helpommin.

Asiantuntijat toivovat lisää koulutuksia aiheesta. Tarve tulevaisuudessa tilaisuuksille, jossa annetaan tietoa ja valmiuksia opastaa omistajanvaihdostilanteita eteenpäin, tarvitaan selvästi. Erityisesti koulutuksille ja harjoituksille on tarvetta tilanteen puheeksi ottamisesta luopujien kanssa. Koulutuksien avulla asiantuntijoiden kynnys ottaa aihe puheeksi luopujien kanssa madaltuisi, koska niihin tilanteisiin olisi saatu koulutuksissa vinkkejä ja neuvoja. Tämä toisi lisää varmuutta ja rohkeutta asiantuntijoiden työhön.

Tutkimuksen luotettavuutta lisäsi asiantuntijoiden koostuminen useista eri organisaatioista. Tämä vähensi tuloksien ajautumista tiettyyn suuntaan tai kapeaan näkökulmaan. Haastatteluja varten pidetyt kaksi erillistä tilaisuutta toivat luotettavuutta, koska haastattelut on toteutettu kaksi kertaa ja tuloksia saatiin laajemmin, kuin mitä yhdellä tilaisuudella olisi saatu. Useat tulokset tulivat esille molemmissa tilaisuuksissa, joka antaa vastauksille yhtenäisen linjan. Saatuja tuloksia on käyty läpi yhdessä toimeksiantajan kanssa.

Asiantuntijahaastatteluiden luotettavuuteen voi vaikuttaa käytetyn **learning cafe** -menetelmän sopevuus aineiston keräämisessä. Arvion mukaan menetelmä sopi hyvin tämän tutkimuksen aineiston keräämiseen, koska uutta tietoa saatiin paljon esille keskustelun kautta. Ryhmissä työskentely toimi sujuvasti. Haastavinta oli saada ryhmiä miettimään kysymyksiä silloin, kun vastauspaperit olivat kiertäneet jo muissa ryhmissä. Asiantuntijoiden rohkeus osallistua keskusteluun ja tuoda omat mielipi-

teensä esille vaikuttavat saatuihin tuloksiin. Myös mahdollinen väsymys tai keskittyminen voivat vaikuttaa. Vastaajien lisäksi kirjurilla on vaikutusta, koska onko kaikkea tietoa saatu kirjoitettua ylös ja kuinka kirjuri on ymmärtänyt asiantuntijoiden vastaukset.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimusten tuloksista selvisi, että jokaisen maatilán tilanne omistajanvaihdoksen osalta on erilainen. Kyselytutkimuksen ja asiantuntijahaastattelujen tuoksista löytyi yhdistäviä tekijöitä, jotka hankaloittavat omistajanvaihdoksen tekemistä. Erityisesti tuloksissa korostui vastaajien tunnetekijät, joiden vaikutus tehtäviin päätöksiin oli suuri. Tätä ei ole osattu odottaa työn teoriaosassa, jossa tunteiden vaikutukseen omistajanvaihdostilanteessa ei perehdytä. Kyselyn yllättävä tulos oli, että viljelijät kokevat jatkajan puuttumisen perhepiiristä hyvin raskaaksi asiaksi. Henkisen hyvinvoinnin osuutta ei voi sivuuttaa, vaan se tulisikin huomioida omistajanvaihdosprosessin aikana.

Luopujien tunteiden merkityksen lisäksi omistajanvaihdosprosessin etenemiseen vaikuttavat talousteen ja rahoitukseen liittyvät tekijät. Viljelijät tarvitseisivat lisää tietoa mitä vaihtoehtoja heillä olisi luopumisen jälkeen, jotta taloudellinen pärjäämisen olisi mahdollista elinkeinotoiminnan loppumisesta huolimatta. Asiantuntijoiden avulle olisi tarvetta. Osa viljelijöistä toi esille kyselytutkimuksessa, että luopuminen ei ollut mahdollista, koska heillä oli velkaa, tai luopumista kannattavampaa oli jatkaminen. Talousongelmat eivät koskeneet ainoastaan luopujia vaan myös jatkajia. Molemmissa tutkimuksissa selvisi, että jatkajan ja luopujan täytyy keskustella aktiivisesti, koska yhteisymmärrykseen pääseminen ei ole aina yksinkertaista. Asiantuntijahaastatteluiden mukaan rahoitusongelmat voivat hankaloittaa omistajanvaihdosprosessin etenemistä, ja ulkopuoliselta halutaan suurempaa kauppahintaa kuin perhepiiristä olevalta jatkajalta.

Tulevaisuudessa asiantuntijoille tarvittaisiin mahdollisuuksia kouluttautua omistajanvaihdosprosesseissa auttamiseen. Tarve koulutuksille selvisi asiantuntijahaastatteluissa. Koulutuksille olisi jatkossa tarvetta, koska tutkimuksien perusteella viljelijät tarvitsevat apua ja tukea prosessin läpi viemiseen, ja asiantuntijoiden täytyisi saada tuettua viljelijöitä sekä koko prosessia parhaalla mahdollisella tavalla. Haastatteluissa pyydettiin lisää verkostoitumista asiantuntijoiden kesken, tiedon ja taidon lisäämistä sekä neuvoa asiaoiden ottamisesta puheeksi viljelijöiden kanssa. Näiden teemojen ympärille voisi olla tulevaisuudessa tarve rakentaa lisää koulutuksia, jotta asiantuntijoiden olisi nykyistä sujuvampaa työskennellä ja he saisivat varmuutta omaan tekemiseensä lisää.

Tutkimustuloksien perusteella omistajanvaihdosta mietittäessä, tulisi viljelijöiden aloittaa tulevaisuuden suunnittelu hyvissä ajoin. Heti prosessin alusta saakka kannattaisi ottaa mukaan mieluinen asiantuntija, ja tavata erilaisia asiantuntijoita riittävästi. Asiantuntijoiden olisi mahdollista antaa tukea ja neuvoa koko prosessin ajan alusta loppuun saakka ja yhdessä olisi helppo luoda toimintasuunnitelma. He voisivat neuvoa luopujia mahdollisten vaihtoehtojen kanssa, ja miettiä niiden sopivuutta tilalle yhdessä. Talous- ja rahoitusasioissa asiantuntijan apu olisi merkittävä. Luopujien tulisi keskustella mahdollisimman paljon yhdessä, jatkajien, ystävien ja mahdollisesti vertaistuen kanssa. Asiaista puhuminen helpottaa ja kaikkien on mahdollista saada tuotua omat toiveensa esille. Tutkimuksissa vahvasti korostuneiden tunnetekijöiden läpi käyminen keskustellen olisi koko prosessin ajan tärkeää. Mahdolliset perinteet ja velvoitteet, jotka vaikuttavat luopumiseen tulisi käsitellä keskustelun kautta. Maatila tulisi pitää hyvässä kunnossa, jotta mahdollisuudet elinkeinotoiminnan jatkumiselle ja kehittämiselle olisivat. Päätöksiä pitäisi tehdä säännöllisesti, jotta tilanne voisi edetä.

6 PÄÄTÄNTÖ

Maatalouden elinkeinotoiminnan jatkumiselle on tärkeää, että onnistuneita omistajanvaihdoksia tehtäisiin aktiivisesti tulevaisuudessa. Tämän vuoksi täytyisi panostaa alan ylläpitämiseen ja jatkuvuuteen, koska muuten ilman omistajanvaihdoksia se kuihtuu. Omistajanvaihdosten avulla on mahdollista edistää maatalouden säilymistä.

Työn tavoitteet täyttyivät hyvin, ja joiltain osin jopa odotettua paremmin. Tämän mahdollisti kyselytutkimuksen lisäksi tehdyt kaksi asiantuntijahaastattelua, joista työlle kertyi kattava aineisto. Tutkimuksista selvisi paljon erilaisia syitä, miksi omistajanvaihdoksia ei tehdä. Kyselytutkimuksessa saatuja tuloksia täydensivät ja tukivat asiantuntijahaastatteluiden tulokset. Tavoitteeseen sisältyi myös selvitys siitä, kuinka asiantuntijat ovat neuvoneet luopujia. Tämä tavoite täyttyi asiantuntijahaastatteluiden yhteydessä saatujen tuloksien myötä. Viljelijöiden näkökulma jäi työssä vähäisemmäksi kyselytutkimukseen saadun vähäisen vastaajamäärän vuoksi, koska yleistyksiä ei voinut tehdä. Asiantuntijoiden kokemaa avun tarve omaa työtään kohtaan tuli esille erittäin hyvin. Lisä koulutuksien tarve tuli tietoisuuteen, jolloin siihen on mahdollisuus reagoida.

Opinnäytetyössä tehdyt tutkimukset toteutettiin hyvin erilaisilla menetelmillä. Kyselytutkimuksen tutkimuslomakkeen tekeminen Webropol 3.0 –ohjelmalla oli hyvä ratkaisu, koska ohjelma antoi paljon mahdollisuuksia lomakkeen toteuttamiselle ja vastaajien oli mahdollista pysyä anonymeinä. Kyselyn lähettäminen viljelijöille oli sujuvaa ja kyselyyn oli helppo vastata ilman suuria toimenpiteitä, kuten vastauskirjeen postittamista. Vastaajien määrän jäädessä vähäiseksi piti pohtia, oliko kyselyn lähettäminen sähköisesti paras vaihtoehto. Kohderyhmän huomioiden joku toinen tapa, kuten kirje, olisi voinut olla yksi vaihtoehto sähköpostin sijasta. Kirjepostina lähetetty kyselylomake olisi voinut tavoittaa mahdollisesti useamman vastaajan, mutta sen takaisin lähettäminen olisi ollut työläämpää. Asiantuntijahaastatteluissa **Learning cafe** -menetelmä toimi kattavan aineiston perusteella erittäin hyvin. Ryhmissä työskentely viritti paljon keskustelua ja uusia ideoita. Työskentely eteni sujuvasti ja erilaisista henkilöistä koostuvat ryhmät toivat paljon uusia näkökulmia keskusteluihin. Haasteina menetelmän käytössä oli, että kaikki saivat puhua tasapuolisesti. Osallistujien luonteesta riippuen ryhmissä helposti toiset osallistuvat keskusteluun toisia aktiivisemmin. Lisää luotettavuutta työlle antoi kaksi asiantuntijahaastattelua.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

ALAKANGAS, Aulikki 2017-08. Uusi tapa yrittää. Maatilan Pellervo. [Viitattu 2019-03-20.] Saatavissa: <https://maatilanpellervo.fi/2017/08/02/uusi-tapa-yrittaa/>

ELO s.a. Eläkeuudistus 2017 [verkkajulkaisu] [Viitattu 2019-02-14.] Saatavissa: <https://www.elo.fi/elakkeet-ja-kuntoutus/elakeuudistus-2017>

FALI, Pekka 2018-03-26. Jatkamishalua on, mutta luopumistuen loppuminen viivästyttää sukupolvenvaihdoista. Maaseudun Tulevaisuus. [Viitattu 2019-02-18.] Saatavissa: <https://www.maaseudun-tulevaisuus.fi/maatalous/artikkeli-1.229220>

HEIKKINEN, Anne-Mari 2018. Tilastot. [Viitattu 2019-03-13.]

HURSKAINEN, H. 2016-11-21. Viljelijän eläkevaihtoehdot [verkkajulkaisu]. Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto. [Viitattu 2019-02-04.] Saatavissa: https://www.mtk.fi/liitot/pohjoissavo/hankkeet/kohtitulevaa/2016omistajavaihdostilaisuudet/fi_FI/omistajavaihdoslapiinlah-ti2016/_files/96980277274299127/default/Harri%20Hurskainen%20Viljelij%C3%A4n%20el%C3%A4kevaihtoehdot%20%20%2021.11.2016.pdf

HYRY, Samuli 2018. Omistajanvaihdos maatilalla. Oulun ammattikorkeakoulu. Luonnonvara-ala. Opinnäytetyö. [Viitattu 2019-03-19.] Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142833/hyry_samuli.pdf?sequence=1&isAllowed=y

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO 2015. Laadullinen tutkimus [verkkajulkaisu] [Viitattu 2019-03-11.] Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO 2015. Määrällinen tutkimus [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-03-11] Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/maarallinen-tutkimus>

LUONNONVARAKESKUS 2017. Maatalouden kannattavuus kuivuu kokoon [verkkajulkaisu] [Viitattu 2019-02-18.] Saatavissa: <https://www.luke.fi/uutiset/maatalouden-kannattavuus-kuivuu-kokoon/>

LUONNONVARAKESKUS 2019. Maatilojen määrä väheni 48 000:een [verkkajulkaisu] [Viitattu 2019-03-27.] Saatavissa: <https://www.luke.fi/uutiset/maatilojen-maara-vaheni-48-000een/>

MAA- JA METSÄTALOUSTUOTTAJAIN KESKUSLIITTO 2018. Milloin maatila kannattaa yhtiöittää? [verkkojulkaisu] [Viitattu 2019-03-19.] Saatavissa: https://www.mtk.fi/liitot/pohjoissavo/hankkeet/kohtitulevaa/fi_FI/milloinmaatilakannattaaayhtiöittaa/_files/101532746479776510/default/Mil-loin%20kannattaa%20yhti%C3%B6itt%C3%A4%C3%A4%20Johanna%20Lindvall.pdf

MAA- JA METSÄTALOUSTUOTTAJAIN KESKUSLIITTO 2019. Omistajanvaihdokseen valmistautuminen ja eri vaihtoehdot [verkkojulkaisu] [Viitattu 2019-03-19.] Saatavissa: https://www.mtk.fi/liitot/pohjoissavo/hankkeet/kohtitulevaa/fi_FI/Maailanomistajavaihdos2017/_files/99160594257160690/default/ProAgria%20Omistajanvaihdokseen%20valmistautuminen%20ja%20eri%20vaihtoehdot%2012.12.17%20Iso-Valkeinen.pdf

MELA 2018. Osittainen vanhuuseläke [verkkojulkaisu] [Viitattu 2019-02-04.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/tyoelakkeet/osittainen-vanhuuselake>

MELA 2018. Työuraeläke [verkkojulkaisu] [Viitattu 2019-02-04.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/tyoelakkeet/tyouraelake>

MINILEX s.a. Perintöveron huojennus, kun kyseessä on maatila [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2019-02-14] Saatavissa: <https://www.minilex.fi/a/perint%C3%B6veron-huojennus-kun-kyseess%C3%A4-on-maatila>

OP MEDIA 2018. Luopumistuki päättyy vuoden 2018 lopussa –näin ehdit hyödyntää sitä [verkkojulkaisu] [Viitattu 2018-11-15.] Saatavissa: <https://op.media/teemat/maatalous/luopumistuki-paattyy-vuoden-2018-lopussa-nain-ehdit-hyodyntaa-sita-f4d1047257d14add97a9b23030092b46>

OSUUSPANKKI s.a.a. Korkotukilaina [verkkokirja]. Sukupolvenvaihdoksen opas. [Viitattu 2019-02-14.] Saatavissa: <https://www.op.fi/documents/20556/1837642/Sukupolvenvaihdoksen+opas/441ffc9b-f822-4217-9927-0562f54e4119>

OSUUSPANKKI s.a.a. Luopumistuki [verkkojulkaisu]. Sukupolvenvaihdoksen opas. [Viitattu 2019-02-18.] Saatavissa: <https://uusi.op.fi/documents/20556/1837642/Sukupolvenvaihdoksen+opas/441ffc9b-f822-4217-9927-0562f54e4119>

PPT 2001. Maatalouden rakenne muutos eri aluilla [verkkokirja]. [Viitattu 2018-11-21.] Saatavissa: <http://www.ptt.fi/julkaisut-ja-hankkeet/kaikki-julkaisut/maatalouden-rakennemuutos-eri-alueilla.html>

PRO-AGRIA s.a. Lahjaverotus [verkkokirja]. Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018. [Viitattu 2019-02-26.] Saatavissa: https://etela-pohjanmaa.proagria.fi/sites/default/files/attachment/sukupolvenvaihdos_opas_tammi_2017_0.pdf

PRO-AGRIA s.a. Sukupolvenvaihdoksen eteneminen [verkkokirja]. Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018. [Viitattu 2019-02-23.] Saatavissa: https://etela-pohjanmaa.proagria.fi/sites/default/files/attachment/sukupolvenvaihdos_opas_tammi_2017_0.pdf

PRO-AGRIA s.a. Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu [verkkokirja]. Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017-2018. [Viitattu 2019-02-23.] Saatavissa: https://etela-pohjanmaa.proagria.fi/sites/default/files/attachment/sukupolvenvaihdos_opas_tammi_2017_0.pdf

PRO-AGRIA s.a. Varainsiirtoverotus [verkkokirja]. Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018. [Viitattu 2019-02-26.] Saatavissa: https://etela-pohjanmaa.proagria.fi/sites/default/files/attachment/sukupolvenvaihdos_opas_tammi_2017_0.pdf

RUOKAVIRASTO s.a. Aloitustuen maksaminen [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-02-12.] Saatavissa: <https://www.ruokavirasto.fi/viljelijat/tuet-ja-rahoitus/nuoren-viljelijan-aloitustuki/aloitustuen-maksaminen/>

RUOKAVIRASTO s.a. Nuoren viljelijän aloitustuki [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2019-02-12.] Saatavissa: <https://www.ruokavirasto.fi/viljelijat/tuet-ja-rahoitus/nuoren-viljelijan-aloitustuki/>

SEITAMAA-HAKKARAINEN Piritta s.a. Kvalitatiivinen sisällönanalyysi [verkkajulkaisu]. Metodix. [Viitattu 2019-04-13.] Saatavissa: <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallon-analyysi/>

TISSARI Timo 2019. Miksi luottamus on tärkeää yrityskaupassa? [verkkajulkaisu]. AdvanceTeam. [Viitattu 2019-03-25.] Saatavissa: <https://www.advanceteam.fi/blogi/2019/02/miksi-luottamus-tarkeaa-yrityskaupassa/>

TYHTILÄ Matti. 2017-12-29. Luopumistuki järjestelmää pitää jatkaa. Maaseudun tulevaisuus. [Viitattu 2019-02-18.] Saatavissa: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/mielipiteet/artikkeli-1.218916>

VEROHALLINTO 2013. Luovustusvoittoverotus [verkkajulkaisu] [Viitattu 2019-02-12.] Saatavissa: https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48935/luovutusvoittojen_verotu/

VEROHALLINTO 2013. Maatalouden luovutusvoitot [verkkajulkaisu] [Viitattu 2019-02-12.] Saatavissa: https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/tietoa-yritysverotuksesta/tuloverotus/maatalousyrittaja/maatalouden_tulot_ja_menot/maatalouden_luovutusvoito/

YLE UUTISET 2018. Maatilojen määrä laskee kuin lehmän häntä: maataloustukea hakeneiden määrä putosi ensimmäisen kerran alle 50 000:n [verkkajulkaisu] [Viitattu 2018-11-22.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10268482>

LIITE 1: SAATEKIRJE

Hyvä viljelijä Pohjois-Savossa

Tällä kyselyllä on tarkoitus selvittää viljelijöiden suunnitelmia tilan jatkuvuuden suhteen. Tämä kysely on lähetetty kaikille 63 vuotta täyttäneille viljelijöille Pohjois-Savon alueella. Omistajanvaihdoksen merkitys on maataloudelle suuri, ja alan kehityksen kannalta on erittäin tärkeää, että omistajanvaihdoksia tehdään jatkossakin.

Alla on nettilinkki, jolla pääsette vastaamaan kyselyyn. Vastaaminen vie noin viisi minuuttia. Aikaa vastaamiselle on 22.4.2018 saakka.

<https://link.webpolsurveys.com/S/105189132282B584>

Kiitos etukäteen ajastanne kyselyyn vastaamiselle. Kaikki tutkimusaineistoina kerätty tieto on meille hyvin arvokasta.

Kyselytutkimus toteutetaan yhdessä Savonia-ammattikorkeakoulun agrologi-opiskelijan ja Kohti Tulevaa II -hankkeen kanssa osana opinnäytetyötä, jossa tutkimustuloksia tullaan käyttämään hyväksi. Viljelijöille halutaan tarjota yhä parempaa neuvontaa ja apua omistajanvaihdoksen tekemiseen. Vastaamalla kyselyyn pääsette vaikuttamaan neuvontapalvelujen laatuun. Vastaaminen tapahtuu täysin anonymisti, ja vastaukset käsittelee Savonian agrologi-opiskelija.

Katariina Pöllänen

Sirpa Lintunen

Anne-Mari Heikkinen

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

LIITE 2: MUISTUTUSVIESTI

Hyvä viljelijä Pohjois-Savossa

Olette saaneet 10.4.2018 sähköpostiinne kyselytutkimuksen, jolla on tarkoitus selvittää viljelijöiden suunnitelmia tilan jatkuvuuden suhteen. Alla on nettilinkki, jolla pääsette kyselyyn. Vastaaminen vie vain noin viisi minuuttia ja se tapahtuu täysin anonyymisti.

<https://link.webpolsurveys.com/S/105189132282B584>

Haluamme kiittää kaikkia jo kyselyyn vastanneita. Mikäli ette ole vielä vastanneet kyselyyn, voitte tehdä sen edelleen 22.4.2018 saakka. Kyselyyn vastaamisella pääsette vaikuttamaan neuvontapalveluiden laatuun.

Katariina Pöllänen

Sirpa Lintunen

Anne-Mari Heikkinen

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

LIITE 3: ASIANTUNTIJAJAHAASTATTELUIDEN TULOKSET

Maatalousyrittäjän uudet mahdollisuudet –asiantuntija tilaisuus
maanantai 14.1.2019 Kuopio

Yhteenveto

1. Miksi tilalla jäädään tilanteeseen? Mitä asioita tilalliset tuovat esille ja miten he perustelevat asian?

- Asiat jäävät odottamaan parempia aikoja, jolloin kehitys pysähtyy
- Yrittäjien jaksaminen on tiukalla, jolloin ei kyetä tekemään tulevaisuuden suunnitelmia eikä päätöksiä
- Alan asiantuntijoita ja toimijoita ei tavata riittävästi
- Vertaistuen ja tukihenkilöiden puuttuminen
- Talouteen ja rahoitukseen liittyvät hankalat kysymykset
- Tilan elinkelpoisuus, tai uudelleen elinkelpoiseksi rakentamisen mahdollisuuksien selvittäminen
- Jatkajasta tai jatkamisesta ei ole keskusteltu
- Yrittäjien sosiaaliset taidot
- Karjatalouden ei haluta jatkuvan samassa pihapiirissä
- Halu jatkaa toimintaa iästä huolimatta
- Perinteiset asenteet vaikuttavat päätöksiin
- Suvun perinteet ja velvoitteet
- Asunto tilakeskuksessa
- Halu pysyä luomassaan kodissa
- Osaamattomuus luopua tilasta
- Tunnetekijät
- Myynnistä puuttuu strategia
- Ympäristön asenteet ja negatiivinen julkisuus
- Naapurisuhteet ja haluttomuus myydä tilaa varsinkaan naapurille
- Luopumiseen ei olla valmiita

2. Miten olet heitä neuvonut etenemään asiassa?

- Puhuminen ja kommunikoiminen erityisen tärkeää
- Yrittäjien tahtotilan selvittäminen
- Tilan tulevaisuuden suunnittelu ja strategia
- Riittävän ajoissa ajattelu tilan tulevaisuutta ja jatkoa koskien
- Vaihtoehtojen miettiminen, esimerkiksi vuokraus
- Ostajan etsiminen
- Tilan pitäminen julkisuudessa -> onnistuneet omistajanvaihdokset
- Yhteistyö oppilaitosten kanssa
- Yhteyden ottaminen asiantuntijaan, tukea ja neuvoa on saatavilla prosessin alusta sen loppuun saattamiseen asti
- Päätöksien tekeminen tilalla, ei jäädä paikoilleen
- Tilanteen ja talouden kartoittaminen

- Tilanteen miettiminen monesta eri näkökulmasta mm. perinteet, talous, oma toimintakyky
- Varmistus työmarkkinoilla pärjäämisestä (tahto, asenne)
- Miettiä, kuinka kohdata mahdollinen jatkaja

3. Mitä apua itse asiantuntijana tarvitset?

- Lisätuntemusta keitä asiantuntijaverkoston kuuluu ja mitä toimenkuva sisältää
- Asiantuntijaryhmä ja verkostoa ympärille
- Valmiuksia, tietoa ja taitoa asioiden edistämiseksi
- Tavoite mihin suunnataan ja oikeat askeleet
- Tiedonvälitystä siitä, mistä luopuvat tilat löytyvät
- Oppilaitokset avuksi markkinointiin
- Onnistuneita tarinoita tueksi
- Erilaisiin tilaisuuksiin puhumaan viljelijöitä aiheesta
- Esitellä A – M:n eri vaihtoehtoja
- Oppia aiheen puheeksi ottamisesta
- Lisätietoa luopujista ja heidän persoonallisuudesta
- Tarvitaan rohkaisijaa luopujille, joiden olisi kaikilta osin syytä luopua tilastaan

Maatalousyrittäjän uudet mahdollisuudet –asiantuntija tilaisuus tiistai 22.1.2019 Iisalmi

Yhteenveto

1. Miksi tilalla jäädään tilanteeseen? Mitä asioita tilalliset tuovat esille ja miten he perustelevat asian?

- Elätellään toiveita sukulaisten tulemisesta tilan jatkajaksi
- Toiveita liian paljon
- Velvollisuuden taakka jatkamisesta, henkinen kynnys
- Halu asua edelleen kotona ja muut asumisjärjestelyt
- Tunteisiin pohjautuvat syyt
- Pelko tulevaisuudesta, menettämisestä, häpeä
- Lisäeläkkeelle -> tukipolitiikka suosii -> muuttuva
- Asiantuntijat perustelevat faktoilla
  - ➔ Tunteet pitäisi saada keskusteluun
- Osalliset itse eivät tunnista tunteita, jotka liittyvät asiaan
- Lapsettomalla ei ole jatkajaa
  - ➔ Asia tulee uudelleen käsiteltäväksi, josta voi seurata epäonnistumisen tunne
  - ➔ Mukaan psykologi, joka ohjaa päätöksen tekoa
- Tilalla ei ajatella asiaa, tilanpidon jatkuvuuteen suhtaudutaan välinpitämättömästi
- Ei päädytä ratkaisuun
- Voi toimia järjettömästi, jos rahaa on
- Asenteiden vaikutus
- Keskustelun pitäisi tapahtua ajoissa
- Epävarmuus puhumisen mahdollisuudesta tilalla
- Osaako tilallinen kysyä oikeita asioita jatkajalta
- Ulkopuoliselta halutaan kauppahintaa enemmän
- Rahoitusongelmat omistajanvaihdostilanteissa
- Ristiriidat ulkopuolisen kanssa vuokrauksesta tai ostosta
- Asiantuntijat hyväksyvät tilallisten päätöksen toiminnan alasajosta
- Tilakoko riittämätön
  - ➔ Päätös ettei toiminnasta saa kannattavaa
- Ulkopuoliselle myytäessä oltaisiin "nurkassa", pankki käskee myymään
- Yleiset mielipiteet vaikuttavat, pohdinta mitä muut sanovat, kun jatkajaa ei löydy
- Alempaan kauppahintaan myyminen lapsille helpompaa
- Vuokraaminen tuntuu vaikealle
- Omaisuudesta ei haluta luopua
- Keskustelukaverin puuttuminen
- Kuvitellaan, ettei osata tehdä muuta
- Tukiin sitoutuminen esim. luopumistuen säännöt
- Strategiavaihtoehdoista ja mahdollisuuksista ei ole tietoa
- Ulkopuolisen hankala ostaa
- Ostajilla ei ole vakuuksia
- Yrittäjät elävät päivästä toiseen
- Suunnitelmallisuus, ja sen hankaluus voimavarojen näkökulmasta
- Luopujien ja jatkajien pitäisi pystyä kohtaamaan helpommin, esimerkiksi opiskelijat tarvitsisivat tiedonvälitystä
- Tilojen pitäisi olla ostokuntoisia
- Elannon turvaaminen

2. Miten olet heitä neuvonut etenemään asiassa?

- Tilanteen puheeksi ottaminen
- Keskustelua tulevaisuudesta ja siitä mitä se tuo tullessaan
- Neuvonta uusiin yhteiskunnan rakenteisiin ja palveluihin
- Tunteiden läpi käyminen
- Tilan kokonaiskunnan arviointi
- Investoinnin näkökulma, mihin kannattaa panostaa
- Ammattilaisten ottaminen mukaan prosessiin
  - ➔ Asiantuntijaryhmän tuki
- Vertaistuki ja keskusteluryhmät
- Onnistuneiden tapausten esittely
- Mahdollisen ostajan kohtaaminen
- Vaihtoehtojen pohtiminen ja myöhemmin asiaan palaaminen
- Toimimalla mahdollisuus tilan toiminnan jatkumiselle
- Yhteyden ottaminen mielekkääseen henkilöön

3. Mitä apua itse asiantuntijana tarvitset?

- Tietoa, minne luopujia voi ohjata
- Luopujille ja ostajille yhteinen kohtaamispaikka
- Sopimuspaperi, joka oikeuttaisi luovuttamaan esimerkiksi myyjän tiedot mahdolliselle ostajalle tietojen vaihtoa varten
- Kriisitilanteen apu työvoiman välityspalvelu
- Miten näissä tilanteissa pidän huolta omasta jaksamisestani
- Asiantuntijoille luopumistilanteen puheeksi ottamisen koulutusta